

Stockholms Universitet
Juridiska institutionen
Examensarbete i folkrätt 20p
HT 2005

Barnkonventionens tillämpning i Iran

Av: Leila Haghghat

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1.1 Syfte	4
1.2 Metod	5
2 Det iranska rättssystemet	6
2.1 Historisk översikt	6
2.2 Den iranska konstitutionen	7
2.2.3 Den gällande rätten	8
2.3 De politiska organen	9
2.3.1 Väktarrådet	9
2.3.2 Parlamentet	9
2.3.3 Undantagsrådet (expediency Concil)	10
2.4 Domstolsväsendet	10
3 Barnkonventionen	11
3.1 Barnkonventionens historia	11
3.2 Definition av barn	11
3.3 Barnkonventionens innehåll och syfte	13
3.4 Förhållandet mellan Barnkonventionen och nationell rätt	15
4 Barnkonventionen och iransk rätt	17
4.1 Konventionens införlivande i iransk rätt	17
4.2 Reservationer	17
5 Barnrätt i Iran	18
5.1 Definition av barn	18
5.2 Barnets födelse och identitet	18
5.3 Vårdnadsfrågor	20
5.3.1 Vårdnad vid skilsmässa och dödsfall	20
5.3.2 Besöksrätt	22

5.3.4 Uppfostran	22
5.3.5 Förmyndarskap	23
5.4 Adoption	24
5.4.1 Inom islam	24
5.4.2 Adoption i den iranska lagstiftningen	25
5.5 Straffrätt	28
5.5.1 Översikt över straffsystemet	28
5.5.2 Straffansvar för minderåriga	30
5.5.3 Barn som brottsoffer	33
5.6 Barn födda utom äktenskap	34
5.6.1 Definition	34
5.6.2 Äktenskapets betydelse inom islam	34
5.6.3 Varför föds utomäktenskapliga barn i Iran?	35
5.6.4 Utomäktenskapliga barns ställning i lagstiftningen	37
6 Barnkommitténs rapport	
6.1 Inledning	40
6.2 Rapporten	40
6.3 Egna kommentarer	43
7 Slutord	46
8 Referenser	49

1 Inledning

Iran är ett land med en gammal och händelserik historia. Det är ett land som varit med om många krig, ockupationer och genomgått stora reformer. Den mest kända av dem är 1979 års islamiska revolution. Landet var en stormakt i mellanöstern fram till ca 330 f kr innan det besegrades av Alexander den store. Vid den tiden var Iran ett kungadöme. År 636 besegrades den dåvarande dynastin av araberna som också erövrade landet. Därefter kom landet att islamiseras och islam blev då den dominerade religionen. Efter den tiden började islam att få allt större inflytande i landet trots många försök att begränsa dess inflytande i samhället och rättsordningen. Ända sedan dess har islam varit landets statsreligion och efter 1979 års revolution dessutom grundpelaren i konstitutionen. Efter revolutionen började den gällande rätten baseras helt på islamiska principer och normer. Den sekulära lagen ersattes med den religiösa lagen, Sharia lagen. Revolutionen innebar stora förändringar för medborgarna och samhället. Efter 1979 krävdes det medlemskap i ett religiöst samfund för erhållande av medborgarskap. I dagens Iran indelas befolkningen i muslimer, icke muslimer – tillhörande godkända trossamfund och de otrogna – tillhörande inget eller inte godkända trossamfund. Icke muslimer och de otrogna diskrimineras i den rådande lagstiftningen och de erhåller inte samma rättigheter och möjligheter som samhället erbjuder.

1.1 Syfte

Revolutionen i Iran innebar som jag redovisat ovan stora förändringar för samhället och medborgarna. Revolutionen var en av anledningarna till Iran-Irak-kriget och att miljontals iranier emigrerade och flydde från landet.

Det som jag i denna uppsats har funnit intressant att studera är på vilket sätt revolutionen har påverkat barns rättigheter i landet. Barn är som regel mycket utsatta och har oftast svårt att tillvarata sina juridiska rättigheter. Det måste i regel uppställas särskilda bestämmelser som kan skydda barn i svåra och obehagliga situationer. Denna uppgift ankommer naturligtvis på lagstiftaren och andra beslutsfattare. Detta innebär även att bevaka barnet inom den privata sfären, d v s skydda barnet från eventuella fysiska och psykiska övergrepp som inträffar inom familjen.

Syftet med denna uppsats är att redogöra för barns rättigheter i Iran. Både de civilrättsliga och straffrättsliga delarna av barnrätten behandlas, men för att kunna avgränsa uppsatsen har jag valt att endast redogöra för de rättsfrågor som jag funnit mest relevanta och intressanta. FN:s Barnkonvention som Iran har ratificerat blir också belyst i uppsatsen. För att kunna avgöra om

iransk rätt står i överensstämmelse med Barnkonventionen har även delar av barnkommitténs rapport redovisats.

Denna uppsats är indelad på följande sätt:

Inledningsvis lämnas en översiktlig redogörelse av Irans historia och rättsordning. Efter det kapitlet behandlas Barnkonventionen och de viktigaste principerna. Därefter presenteras den gällande barnrätten i landet. I uppsatsens senare del redovisas FN:s barnkommittés rapport och även mina egna kommentarer och synpunkter.

1.2 Metod

För att sammanställa material till uppsatsen spenderade jag ca en månad i Irans huvudstad, Teheran. Där besökte jag bl.a. stadens universitetet och kom i kontakt med berörda forskare på området. Under min vistelse hade jag regelbunden kontakt med en advokat och tillsammans med honom besökte jag högsta domstolen och fick träffa två domare. Jag besökte även en barnrättsorganisation och Unicef. Denna uppsats bygger främst på källor som jag hittade i Iran. I andra och tredje kapitlet har jag också använt mig av svenska och engelska källor.

Jag måste påpeka att det är svårt att hitta relevant material i Iran. Trots många försök att hitta ytterligare litteratur av olika författare, lyckades jag endast hitta böcker skrivna av Shirin Ebadi och Zamiri. I uppsatsen finns inga refererade rättsfall och anledningen till detta är att det inte finns samma rättsfallssamlingar därborta som vi här i Sverige och Europa är vana vid. Många tjänstemän och yrkesverksamma jurister avrådde mig från att försöka hitta några rättsfall eftersom det enligt deras mening skulle vara besvärligt och ta lång tid. För att få lite praktiska inslag i arbetet har jag dock tagit upp verkliga fall refererade från inhemska och utländska tidningar och även genom de intervjuer jag gjorde när jag var där nere. Dessa bör läsas med försiktighet eftersom de inte är några rättskällor men jag tyckte ändå att det var intressant att ta med dem.

2 Det iranska rättssystemet

2.1 Historisk översikt

Iran är ett land med en gammal historia. Under år 636 e kr besegrades den dåvarande kungamakten, sassaniderna, av arabisk armé. Persien¹ kom därefter att islamiseras och stora delar av befolkningen konverterade till islam från zoroastrismen.² År 1501 blev shiaislam statens officiella religion. På 1800- och början av 1900-talet förvärrades landets situation då imperialistiska makter fick kontroll över samhället. Så småningom delades Persien i tre zoner, varvid Ryssland tog den norra, Storbritannien den sydöstra och år 1914 ockuperades också huvudstaden, Teheran, av ryska och brittiska trupper. Från 1500-talet började islams inflytande att växa och fick med åren starkare ställning i samhället. På 1800-talet krävde religiösa anhängare, mullorna, att lagarna skulle överensstämma med sharia och att kungen skulle få mindre inflytande. Detta ledde till att en ny konstitution skapades som begränsade kungens inflytande och gav den verkliga makten till parlamentet. Den nya konstitutionen tillämpades dock dåligt och makten stannade istället kvar hos, jordägare, mullor och handelsmän.³

Från år 1921 inträffade stora reformer i landet. Reza Khan som var den första grundaren av Pahlavi-dynastin⁴ fördes genom en militärkupp till makten år 1921.⁵ Under Reza Khans tid genomfördes vissa reformer för att stärka rättssystemet och begränsa islams inflytande. Den islamiska religionen började sakta förlora sitt inflytande över rättsväsendet och samhället. Istället började staten utöka sin kontroll över de rättsliga organen. Reformerna genomfördes bl.a. genom att år 1936 förbjuda alla religiösa domare att vara verksamma vid de religiösa domstolarna om de inte hade juridisk examen.⁶ Under den här perioden, år 1928, avfattades även den iranska civillagen som fortfarande i stora delar är tillämplig i landet.⁷

År 1941 kom Reza Khans son, Muhammed Reza Shah, till makten. Under andra världskriget var Iran ockuperat av Storbritannien och Sovjetunionen, vilket medförde att de religiösa ledarna kunde återta en del av sin makt. Mellan åren 1940-1950 hade shahen nästan ingen politisk makt.⁸ Under 1950-talet förstärktes dock Shahens ställning och landets ekonomi var god. Iran började sakta utvecklas till ett industrisamhälle. Den statliga sektorn förstärktes och

¹ Under den tiden kallades landet för Persien.

² Detta var den gamla persiska religionen.

³ Hjärpe Jan & Persson Sune, Den islamiska republiken Iran. Ur: Utländska politiska system, SNS förlag, up 11, 1994, s. 323-324.

⁴ Pahlavi - dynastin är den sista monarkin i Iran sedan den islamiska revolutionen bröt ut 1979.

⁵ Katouzian Homa, State and society in Iran, I.B. Tauris, London & New York, 2000, s. 268.

⁶ Schiratzki Johanna, Muslimska familjerätt – i svenskt perspektiv, 2 up, 2001, s. 38-39.

⁷ The Civil code of Iran, S.H. Amin, 1988, s. 1.

⁸ Baktiari Bahman, Parliamentary politics in revolutionary Iran, University Press of Florida, 1996, s. 28.

de sociala möjligheterna förändrades. I början av 1960-talet inledde Shahen ett moderniseringsprogram och stora reformer genomfördes inom familjerätten. Den nya familjelagstiftningen förbjöd månggifte och barnäktenskap samt ökade kvinnornas möjligheter till skilsmässa. Shahens envælde utökades och många offentliga organ som t ex domstolsväsendet stod helt under hans kontroll. Han hade en absolut politisk kontroll över landet. Under 1970-talet började motståndsrörelser mot monarkin och Shahen att växa. Kritiken kom främst från jordägare som var missnöjda med jordbrukspolitiken och religiösa anhängare som var emot de reformer som skedde av rättssystemet och familjerätten. De religiösa anhängarna var kritiska mot att den gällande rätten utvecklades mot att bli mer omuslimsk. Därför minskades Shahens förtroende och oppositionen växte kraftigt. År 1979 störtades Shahen och den islamiska revolutionen genomfördes med Ayatolla Khomeini som den heliga ledaren. En ny konstitution skapades, vilket förändrade rättssystemet som kom att präglas av muslimska värderingar och regler. Landet skulle fortsättningsvis styras av Koranen och Sharia. Detta innebar att alla lagar som inte var förenliga med Sharia avskaffades, bl.a. familjelagen som Shahen stiftat på 1960-talet då den inte överensstämde med muslimska rättsprinciper, och alla domare som inte var skolade i muslimsk rätt avsattes.⁹

2.2 Den iranska konstitutionen

Den iranska konstitutionen är ett islamiskt styrelseskick som baseras helt på islamiska principer. Den islamiska skrivna lagen, sharia, är den viktigaste rättskällan i landet.¹⁰

Artikel 4 i konstitutionen utgör själva grunden för gällande rätt, vari stadgas att:

”Alla lagar och bestämmelser inom civilrätten, straffrätten, affärsrätten, kulturlivet, militären, politiken och andra områden måste grundas på islams principer. Samtliga artiklar i konstitutionen och andra lagar och bestämmelser skall utgå från denna artikel. Det är det religiösa väktarrådet som bestämmer huruvida lagar och bestämmelser överensstämmer med artikel 4.”

Konstitutionen bygger på ”vilayat-i faqih”, den rättslärdes mandat. Detta innebär att specialisterna på den islamiska shariarättens jurisprudens ”fuqaha” har den absoluta makten över rättsordningen och samhället. Eftersom lagen, den positiva rätten, skall baseras på

⁹ Schiratzki Johanna, *Muslimsk familjerätt – i svenskt perspektiv*, 2 up, 2001, 38-42.

¹⁰ *The civil code of Iran*, S.H. Amin, 1988, s. 4-5.

Koranen och Guds budskap har fuqaha, specialisterna på detta område, stort inflytande över lagstiftningen. De har "mandatet". Det är just detta som kallas "vilayat-i faqih".¹¹

Konstitutionen präglas av teologiska resonemang och tankar. Den viktigaste grunden sammanfattas i artikel 2:

"Gud är en och suverän. Guds suveränitet innebär att det vore polyteism, avgudadyrkan, att följa någon annan lag än Hans lag. Det är obligatoriskt att underkasta sig Guds styre och lyda hans befallningar. Detta tolkas och tillämpas så, att det åligger staten att tillse att Guds lag följs".

Den teologiska tanken är den att Gud är både skapare och lagstiftaren. Guds lag är den som är bäst för människan och uppfyller kraven för mänskliga rättigheter. Eftersom Gud har skapat människorna är det naturligt att Guds lag skall gälla och tillämpas i samhället. Detta skall ske genom den dömande och exekutiva makten.¹² Enligt artikel 12 i konstitutionen är den officiella religionen islam och dess rättsskola den ja'faritiska. Detta skall gälla för evig tid och kan inte ändras. Det betyder enkelt att Sharia utgör landet lag, oberoende av folkviljan och parlamentets åsikter.

Att den iranska konstitutionen och rättsväsendet baseras på religiösa grunder är väldigt kontroversiellt och främmande för västvärlden. Kontroverserna märks tydligast inom familjerätten och straffrätten.¹³

2.2.3 Den gällande rätten

Koranen och "de ofelbaras sunna" är de primära rättskällorna i landet. Som ofelbara räknas Muhammed och de tolv imamerna. Från rättskällorna skall den positiva rätten, det vill säga lagstiftningen i landet härledas.¹⁴ För att den positiva lagen skall få rättskraft måste den baseras på Sharia. Detta eftersom den ja'faritiska rättsskolan av shiitisk islam enligt grundlagen utgör landets lag. Enligt artikel 167 i konstitutionen skall en domare döma efter lagar och förordningar antagna av parlamentet. Om den skrivna lagen inte är utfyllande och inte kan vara tillämplig på visst fall eller om den avviker från Sharia¹⁵ skall domaren döma efter tillförlitliga islamiska källor s.k. fatwa. Fatwa är uttalanden, tolkningar av Sharia som kan avges av en mujtahid. Mujtahid är religiösa lärda män som betraktas som rättstolkare. När den skrivna

¹¹ Ahmadi Fereshteh & Ahmadi Nader, Iranian Islam and the concept of the individual, Uppsala universitet, 1995, s. 311-319.

¹² Hjärpe Jan & Persson Sune, Den islamiska republiken Iran. Ur: Utländska politiska system, Lindahl Rutger, SNS förlag, 11 up, 2004, s. 325-328.

¹³ Hjärpe Jan & Persson Sune, s. 333.

¹⁴ Hjärpe Jan, Sharia – Gudomlig lag i en värld i förändring, Norstedts förlag, 2005 Stockholm, s. 42.

¹⁵ En domare skall inte tillämpa lagar och bestämmelser som strider mot islamisk lag.

lagen inte är tillräcklig kan en mujtahid nytolka Sharia lagen som kan läggas till grund för rättsliga avgöranden. En fatwa är dock inte en rättskälla i sig, utan används som tolkningsmaterial. En av de viktigaste Sharia tolkningarna är ”Resaleh Towzih al-Masael” av Khomeini.¹⁶ Andra rättskällor som kan nämnas är internationell avtal och sedvänjor. Som kompletterande rättskälla hänvisas till doktrin och praxis.¹⁷

2.3 De politiska organen

2.3.1 Väktarrådet¹⁸

Väktarrådet är ett organ som har till uppgift att tolka konstitutionen, övervaka val och folkomröstningar. Det är rådet som måste godkänna nya lagar som antas av parlamentet. Anser rådet att normen strider mot islam eller konstitutionen kan de underkänna lagen och skicka den tillbaka till parlamentet. Rådets befogenheter och struktur regleras i konstitutionen artikel 91-99. Organet består av sex fuqaha, specialister på den islamiska jurisprudence, som utses av den heliga ledaren ”rahbar” eller ledarrådet. I organet är också sex muslimska jurister verksamma. Dessa väljs ut av det högsta dömande rådet. Även juristerna har djupgående kunskaper om den islamiska jurisprudence.

Väktarrådet är alltså ett religiöst organ som har möjlighet att förhindra att lagar och normer som strider mot islams värderingar stiftas i landet.¹⁹

2.3.2 Parlamentet

Parlamentet, den islamiska rådslagsförsamlingen, är det lagstiftande organet i landet. Men parlamentet är inte ett suveränt lagstiftande organ. Det är den islamiska lagen som är överordnad och parlamentet måste alltid beakta den. Sharia lagen, Guds lag, är redan given och skall tillämpas. Man kan därför säga att parlamentet mer är ett lagtolkande organ än ett lagstiftande. Som jag nämnde ovan bevakar väktarrådet parlamentet och det kan förhindra att lagar och bestämmelser som anses strida mot islamska principer stiftas i landet. Kandidaterna till parlamentet väljs i hemliga och allmänna val. Ledamöterna måste ha religiösa kvalifikationer för att de skall godkännas. Innan deras mandatperiod börjar måste de avlägga en

¹⁶ Schiratzki Johanna, *Muslimsk familjerätt – i svenskt perspektiv*, 2 up, 2001, s. 43-44.

¹⁷ *The Civil Code of Iran*, S.H. Amin 1988, s. 4-5.

¹⁸ Även kallad för bevakande rådet.

¹⁹ Hjärpe Jan & Persson Sune, *Den islamiska republiken Iran*. Ur: *Utländska politiska system*, Lindahl Rutger, SNS förlag, 11 up, 2004, s. 328.

särskild trohetsed, där de förpliktar sig att skydda islams okränkbarhet och bevara grundlagen.²⁰

2.3.3 Undantagsrådet (Expediency Concil)

Under de senaste 15 åren har det skett en hel del reformer i grundlagen. Det har bl.a. skapats ett helt nytt organ som kallas undantagsrådet, artikel 112 i konstitutionen. Organet har tillkommit för att avgöra tvister mellan parlamentet och väktarrådet. Undantagsrådet har också en stark ställning vid lagstiftningen. Dess medlemmar består dels av väktarrådet och dels av kandidater nominerade av parlamentet och presidenten. Väktarrådet har därför mist sin absoluta vetorätt vid konflikter som uppstår mellan dem och parlamentet.²¹

2.4 Domstolsväsendet

Det högsta juridiska rådet, "Raise qoveye qazaiye", är den högsta dömande makten i landet. Rådet består av en befattningshavare som utses av den religiösa ledaren. Befattningshavaren är chef över hela rättsväsendet.²² Det juridiska rådet tillsätter och avsätter domare.²³

I Iran finns det olika domstolsgrupper. Den kategori som jag främst skall behandla är de allmänna domstolarna, som består av civildomstolar, särskilda civildomstolar och brottmålsdomstolar. De särskilda domstolarna är revolutionsdomstolar, militärdomstolen, prästerskapsdomstolen och pressdomstolar "press courts".²⁴

Vid brottmål kan målsäganden väcka talan direkt hos domstolen. Domstolen agerar både som åklagare och domare i brottmål. Det innebär att de får inleda förundersökningen, väcka åtal, utreda och döma i målet. Vid utredningen skall polisen bistå domstolen och myndigheten står under domarens ledning.²⁵ Som det nämndes ovan är de flesta domar från allmänna domstolar slutliga. Endast domar som har påföljden dödsstraff, stening, vedergällning, stor mansbot, straff som är fastslagen i koranen, konfiskering av egendom, avskedande från statlig anställning och fängelse i mer än tre månader kan överklagas till högre instans. Om påföljden är dödsstraff, stening, vedergällning, fängelse i mer än 10 år eller konfiskering av egendom måste domen överklagas till högsta domstolen. De övriga domarna skall överklagas till överrätt.²⁶

²⁰ Hjärpe Jan & Persson Sune, 330-331.

²¹ Hjärpe Jan & Persson Sune, 332. Zubaida Sami, Law and power n the islamic world, I.B. TAURIS, 2003, 210.

²² Mahmoudi Said & Chahandeh Ali, Svensk juristidning, 2001, s. 362.

²³ Zubaida Sami, s. 200.

²⁴ Schiratzki Johanna, Muslimska familjerätt – i svenskt perspektiv, 2 up, 2001, s. 45.

²⁵ Mahmoudi Said & Chahandeh Ali, s. 364.

²⁶ Mahmoudi Saind & Chahandeh Ali, s. 365.

Familjerättsliga mål behandlas i särskilda civildomstolar. Ordföranden i en sådan domstol måste vara en mujtahid eller någon annan religiös bildad person som mujtahiden tillsätter. Det är väldigt viktigt att ordföranden har djupgående kunskaper om den islamiska jurisprudensen. I domstolen arbetar även två juridiska rådgivare men de har ingen beslutanderätt. I de särskilda civildomstolarna avgörs skilsmässomål, vårdnadstvister, faderskaps- och förmyndarfrågor samt vissa brottmål med samband till civilmål.²⁷

Domar har inte prejudicerande verkan och kan inte läggas till grund för nya domar. Det är väldigt vanligt att identiska fall får helt olika utfall beroende på vem domaren är, parternas personliga egenskaper och ställning i samhället. Det iranska rättsystemet är helt enkelt inte särskilt förutsägbart.²⁸

²⁷ Zubaida Sami, *Law and power in the islamic world*, I.B. TAURIS, 2003, s. 205-207.

²⁸ Mahmoudi Said & Chahandeh Ali, s. 372. Schiratzki Johanna, 2001, s. 43-44.

3 Barnkonventionen

3.1 Barnkonventionens historia

Idén om att upprätta en barnkonvention väcktes första gången år 1978 av Polen. Många länder var först emot förslaget om en barnkonvention. De antydde att barnens rättigheter redan var reglerade i övriga konventioner om mänskliga rättigheter.

År 1979 började diskussionen om barnkonventionen att tas på allvar och frågan hänsköts till FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Kommissionen tillsatte en arbetsgrupp som sammanträdde en – två gånger per år mellan åren 1979 och 1989. Kommissionens uppgift var att utarbeta ett förslag som skulle läggas till grund för konventionen. Många frivillighetsorganisationer lämnade yttranden och synpunkter som hade avgörande betydelse för tillkomsten av ett flertal artiklar i konventionen. Kommissionen framlade småningom förslaget till FN:s generalförsamling där den också antogs den 20 november 1989.

För att den skulle träda i kraft krävdes att 20 länder ratificerade konventionen och det skedde redan första året. Den 26 januari 1990 undertecknades konventionen av 62 stater och idag har 191 stater anslutit sig till den. Det är endast USA och Somalia som inte ratificerat konventionen.²⁹

3.2 Definition av barn

I barnkonventionen avses enligt art 1 med barn varje människa som är under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den inhemska lagstiftningen. Att konventionen har valt en 18-årsgräns antas bero på att de flesta nationer myndighetsförklarar barn vid den åldern.²⁹ I de länder där barn uppnår myndighetsåldern betydligt tidigare än vid 18 år uppställer kommittén för barnets rättigheter krav på att dessa stater skall respektera de grundläggande principerna om icke-diskriminering, barnets bästa och barnets rätt till liv och utveckling. Det anses inte strida mot konventionen om barn får ökat ansvar och kan föras in i vuxenlivet med stigande ålder. I konventionen regleras inte frågan om den nedre åldersgränsen utan kommittén har lämnat den frågan öppet till staterna själva.³⁰

²⁹ Schiratzki Johanna, Barnrättens grunder, studentlitteratur, Lund, 2002, s. 20.

²⁹ Zamiri Äli Mohammad, Mänskliga rättigheter inom barnrättens område, Iran , 1992, s. 60-61.

³⁰ SOU 1997:116, s. 61-62.

3.3 Barnkonventionens innehåll och syfte

Konventionen är uppdelad i fyra avsnitt och börjar inledningsvis med en presentation av de grundläggande mänskliga rättsprinciperna. Efter inledningen kommer 54 stycken artiklar som speglar barnets ekonomiska, sociala, kulturella, politiska och medborgerliga rättigheter. Till politiska och medborgerliga rättigheter hör registrering vid födelse, namn och nationalitet (artikel 7 och 8), åsiktsfrihet (artikel 12), yttrandefrihet - och informationsfrihet (artikel 13), religionsfrihet (artikel 14), förenings – och församlingsfrihet (artikel 15), skydd för privat- och familjelivet (artikel 16), förbud mot att utsätta barnet för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 37) och rätten till asyl (artikel 22). Till de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna hör rätten till hälso- och sjukvård (artikel 24), social trygghet och socialförsäkring (artikel 26), skälig levnadsstandard (artikel 27), barnomsorg (artikel 18.3), utbildning (artikel 28) och rätt till kultur, vila, fritid, lek och reaktion (artikel 31). Konventionen innehåller också vissa rättigheter som skydd mot övergrepp och utnyttjande (artikel 19), skydd mot ekonomiskt utnyttjande (artikel 32), skydd mot narkotika (artikel 33), skydd mot sexuell exploatering (artikel 34) och skydd i väpnade konflikter (artikel 38).

De politiska och medborgerliga rättigheterna är absoluta och måste respekteras av alla konventionsstater oavsett deras ekonomiska ställning. Däremot är de ekonomiska, kulturella och sociala rättigheterna relativa och skall tillämpas i relation till varje lands resurser och tillgångar. Men alla länder även de fattigaste måste utnyttja sina resurser maximalt för att förverkliga konventionens krav. Det är viktigt att påpeka att alla artiklar i konventionen är lika viktiga och att Barnkonventionen skall ses som en helhet. Syftet med att upprätthålla en Barnkonvention var främst det att barn är särskilt utsatta och är i behov av starkare skydd än det som konventionen om mänskliga rättigheter uppställer.³¹

Konventionen innehåller fyra grundläggande principer som återspeglas i konventionens artiklar, dessa är följande:

Förbud mot diskriminering – som uttrycks i artikel 2 och innebär att alla barn inom ett lands jurisdiktion skall ha samma rättigheter. Barnen skall oavsett språk, nationalitet, hudfärg och handikapp behandlas lika. Barn får inte diskrimineras i förhållande till vuxna samt i relation till andra barn. Staterna har en skyldighet att aktivt skydda barn från diskriminering. Det räcker

³¹ SOU 1997:116, s. 53-55.

inte med att lagstiftningen innehåller förbud mot diskriminering utan staterna har också ett ansvar att se till att barnet skyddas mot diskriminering.³²

Åsiktsfrihet – stadgas i artikel 12 och ger barn oavsett språk, nationalitet och handikapp rätt att uttrycka sina åsikter. Bestämmelsen innebär också och att man alltid skall respektera barnets yttrande i frågor som särskilt berör barnet. I dessa fall skall självklart en avvägning göras i förhållande till barnets ålder och mognad. ”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som berör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad” (artikel12.1). Barnets rätt att komma till tals uttrycks också i artikel 9 som berör de fall då ett barn skiljs från sina föräldrar. I dessa fall skall barnet beredas möjlighet att delta i förfarandet och komma med synpunkter. I artikel 21 som handlar om adoption stadgas att alla berörda parter skall ha givit sitt samtycke till adoption och i artikel 40 föreskrivs att ett barns åsikter skall höras då denne är misstänkt eller åtalad för brott.³³

Rätten till liv – är en grundläggande rättighet som uttrycks i artikel 6 och skall skydda barn mot att bli dödade samt bli bestraffade med dödsstraff. ”Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling” (artikel6). För att uppnå artikelns syfte uppställs aktiva åtgärder av stater för att minska spädbarns- och barndödlighet, bekämpning av sjukdom och undernäring, tillhandahållande av näringsrik mat, rent dricksvatten och att alla barn får nödvändig hälso- och sjukvård. Artikel 6 innebär också att barn har rätt till överlevnad och utveckling. Med utveckling avses att barnet skall förberedas för att bli självständigt och kunna leva ett fritt liv.³⁴

Barnets bästa – är en annan grundläggande rättighet som innebär att barnets bästa alltid skall komma i första hand vid alla frågor som rör barnet. ”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet” (artikel 3.1). ”Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för

³² http://www.unicef.se/fakta/barnkonventionen/barnens_egen_lag/, 2005 s. 1. SOU 1997:116, s. 65-69.

³³ SOU 1997:116, s. 173.

³⁴ SOU 1997:116, s. 165-167.

barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder”(artikel 3.2).”Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt tillsyn”(artikel 3.3). Grundtanken bakom denna artikel är att barn har fullt och lika människovärde och är inte mindre värda än vuxna och att barn är sårbara och behöver särskilt stöd och skydd. Lagstiftare och beslutsfattare skall alltid beakta barnperspektivet, dvs. barnets intresse och bästa. Vad som ingår i begreppet barnets bästa är barnets behov av omvårdnad och skydd, barnets behov av sina föräldrar och respekt för barnets integritet. Artikel 3 är en viktig grundpelare i konventionen som dels beskriver hur sak-artiklarna skall tolkas och är även ett hjälpmedel för att lösa en eventuell konflikt mellan sak-artiklarna. I de fall som barnets bästa vägs mot andra intressen skall barnets bästa vara den dominerade faktorn. Principen om barnets bästa kan också användas som ett utvärderingsinstrument för att täcka in de fall och rättsregler som inte är reglerade i konventionen. Artikel 3 är dessutom ett verktyg vid konflikter som uppstår mellan nationella lagar och regler.³⁵

Barnets behov av sina föräldrar är en viktig aspekt i barnkonventionen som skall respekteras. Trots detta har stater enligt artikel 3 en skyldighet att kontrollera och skydda barnet från föräldrar och vårdnadshavare som missköter sina uppgifter och skyldigheter gentemot barnet. I dessa fall kan staten ta barnet ifrån föräldrarna och ge vårdnaden till en annan lämplig person. För att förhindra detta har stater skyldighet att informera föräldrarna om barns rättigheter och barnperspektivet.³⁶

3.4 Förhållandet mellan Barnkonventionen och nationell rätt

Barnkonventionen är ett internationellt avtal som är bindande för de stater som har ratificerat det. Det framgår direkt av artikel 4 att staterna måste vidta alla åtgärder för att uppfylla konventionens bestämmelser och krav. Staterna har en skyldighet att tillämpa konventionen så att dess bestämmelser står i överensstämmelse med nationell lagstiftning. Barnkonventionen innehåller inga bestämmelser om hur staterna skall fullfölja konventionens bestämmelser, utan överlämnar det åt staterna själva. Det är viktigt att framhålla att nationell lagstiftning skall stå i överensstämmelse med konventionen och att dess rättsregler beaktas och tillämpas av domstolar och andra statliga organ.³⁷ För att barnkonventionen skall utvecklas och dominera

³⁵ SOU 1997:116, s. 132-140.

³⁶ http://www.unicef.se/fakta/barnkonventionen/barnens_egen_lag/, 2005, s. 1.

³⁷ SOU 1997:116, s. 75-77.

inom den nationella rätten har FN- kommittén betonat vikten av utbildning inom rättsväsendet, statliga och privata organ.³⁸

Kommittén för barns rättigheter som tillsattes när barnkonventionen trädde i kraft har i uppdrag att övervaka de stater som har ratificerat konventionen. Kommittén skall kontrollera staterna så att de fullföljer sina förpliktelser gentemot konventionen. Kommittén består av ledamöter som väljs av konventionsstaterna. Staterna skall presentera för kommittén vad de har gjort för att uppfylla konventionens stadganden, vilket sker genom att de lämnar in rapporter. Den första rapporten skall lämnas in två år efter att landet ratificerat konventionen och därefter skall rapporter lämnas in vart femte år. Kommittén har också rätt att när som helst begära in ytterligare information från staterna.³⁹

³⁸ SOU 1997:116, s. 90.

³⁹http://www.unicef.se/fakta/barnkonventionen/barnkonventionens_historia/, 2005, s. 2.

4 Barnkonventionen och iransk rätt

4.1 Konventionens införlivande i iransk rätt

Som nämndes tidigare innehåller barnkonventionen inga regler om hur införlivandet skall gå till. Staterna bestämmer själva den teknik som de vill använda för att uppfylla konventionens bestämmelser. Hur internationella konventioner förhåller sig och införlivas i nationell rätt är beroende på om staten är monistisk eller dualistisk.

I monistiska rättstater blir konventioner och internationella förpliktelser en del av den nationella rätten. Domstolar och andra myndigheter måste direkt tillämpa konventionerna såsom intern lag. I många monistiska länder har dessutom internationella konventioner företräde framför nationell rätt. USA, Frankrike och Belgien är stater som tillämpar det monistiskall rättssystemet.

Enligt den iranska grundlagen är Iran ett dualistiskt rättssystem. Inom den dualistiskateorin betraktas folkrätt och nationell rätt som två olika rättssystem. Inget av rättssystemen är över- eller underställt den andra. Eftersom den internationella rätten och den inhemska rätten ses som två olika rättssystem, måste staterna införliva konventioners bestämmelser med nationell rätt för att det skall kunna bli gällande gentemot medborgarna. I dualistiska stater krävs särskild lagstiftning för att folkrättsliga förpliktelser skall gälla internrättsligt. Den interna rätten måste utformas så att den står i överensstämmelse med internationella åtaganden. Till skillnad från monismen tillämpas inte konventioner direkt av domstolar och myndigheter, utan domstolar och myndigheter skall endast tillämpa intern rätt.⁴⁰

4.2 Reservationer

Iran ratificerade barnkonventionen den 12 augusti 1994.⁴¹

Iran har gjort allmänna reservationer mot alla bestämmelser i barnkonventionen som strider mot islams värderingar och principer. Iran har också gjort särskilda reservationer mot artikel 14 om barnets rätt till tanke-, samvets- och religionsfrihet samt mot artikel 21 om adoption.⁴²

⁴⁰ Bring Ove & Mahmoudi Said, Norstedts juridik, 2 up Stockholm 2001, s. 38-44.

⁴¹ Balig Susan, Davar Zahra, Mosaffa Nasrin, Pasgar Susan & Sadeghi Haghghi Daydokht, Convention on the rights of the child and it's application in Iran's code, United Nations & Faculty of law and political science, 2004, s. 5.

⁴² <http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/11.htm.reservations>. Schiratzki Johanna, Muslimska familjerätt, Norstedts Juridik, 2 up, Stockholm 2001, s. 42. Schiratzki Johanna, Barnrättens grunder, studentlitteratur, Lund, 2002, s. 20.

5 Barnrätt i Iran

5.1 Definition av barn

I den iranska lagstiftningen uppställs ingen bestämd myndighetsålder eftersom den frågan inte är reglerad i Sharia, muslimernas heliga skrift. Barndomen upphör när barnet kommer in i puberteten och är psykisk mogen. Enligt civillagen artikel 1210 uppnår flickor puberteten vid nio års ålder och pojkar vid femton års ålder. Begreppet ”mogen” är inte definierat i lagstiftningen, utan är relaterat till barnets psykiska mognad, utveckling och intelligens. Sammanfattningsvis kan det sägas att barn blir vuxna när de är både fysiskt och psykiskt mogna och detta kan inträffa för flickor redan vid nio års ålder och för pojkar vid femton års ålder.⁴³

5.2 Barnets födelse och identitet

Efter födelsen måste barnet registreras och få en identitet för att kunna erhålla sina rättigheter i samhället. Enligt artikel 12 i folkbokföringslagen 1971 skall alla barn som föds i Iran oavsett föräldrarnas nationalitet registreras hos folkbokföringen. Om ett iranskt barn föds utomlands skall det rapporteras till ambassaden i det landet. Följande personer har en skyldighet att registrera barnet hos folkbokföringen inom 15 dagar efter barnets födelse:⁴⁴

1. Fadern,
2. Modern, om fadern inte är tillgänglig,
3. Farföräldrar,
4. Vårdnadshavare utsedd av domstolen,
5. Ombud,
6. Tjänsteman som av en institution blivit tilldelad vårdnaden av barnet.

Om ingen av ovanstående personer anmäler barnet till folkbokföringen måste barnet självt göra det när hon/han blir myndig för att kunna erhålla ett identitetskort.⁴⁵

När barnet registreras tilldelas hon/han ett s.k. identitetskort som innehåller bl.a. information om födelsepunkten (tid på dygnet, dag, månad, år) födelseorten, namn (namn som strider

⁴³ Ebadi Shirin, The rights of the child – a comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran, Vije negar, Iran 2000, s. 4-5. Ebadi Shirin, The rights of the child – a study on legal aspects of children’s rights in Iran, Niroochap, Iran 1994, s. 21-25.

⁴⁴ Ebadi Shirin, The rights of the child- A comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran, Vije negar, Iran 2000, s. 25.

⁴⁵ Artikel 16 folkbokföringslagen 1971.

mot islams grundämne, som innehåller svordomar och inte passar könet är förbjudet, artikel 20 folkbokföringslagen) efternamn, kön och uppgifter om föräldrarna eller annan vårdnadshavare.

Den läkare eller barnmorska som har funnits vid plats vid förlossningen har en skyldighet att utfärda ett födelseintyg och vidarebefordra det till folkbokföringen. Detta intyg skall läggas till grund för registreringen. Om ett barn inte föds på ett sjukhus och ingen sjukhuspersonal är tillgänglig bekräftas barnets födelse genom två vittnesförhör. Både kvinnor och män som har uppfyllt 18 års ålder kan vittna.⁴⁶

I de fall där föräldrarna inte officiellt har registrerat sitt äktenskap måste registrering av barnets uppgifter ske av båda föräldrarna, vilket är en undantagsregel till artikel 6 i folkbokföringslagen. Detta förutsätter dock att föräldrarna är lagligen gifta enligt Sharias bestämmelser och att de är eniga om att de är de biologiska föräldrarna till barnet. Föräldrarna måste då anmäla sitt äktenskap till folkbokföringen och ansöka om ett identitetskort för barnet. Barnet kommer då automatisk att tilldelas faderns efternamn. Om någon av föräldrarna inte kan närvara eller vill erkänna föräldraskapet till barnet kan den andra föräldern ensam ansöka om identitetskort under förutsättning att hon/han uppger den andra förälderns identitet.⁴⁷ Om barnets föräldrar av olika anledningar är okända, t.ex. övergivna barn, kan barnet tilldelas ett identitetskort med ett påhittat efternamn. Då folkbokföringen utfärdar identitetskort till föräldralösa barn måste de meddela detta till domstolen. Om föräldrarna i efterhand skulle identifieras måste folkbokföringen undanröja det första identitetskortet och utfärda ett nytt identitetskort som innehåller barnets riktiga efternamn och uppgifter.⁴⁸

Enligt artikel 21 i folkbokföringslagen skall tvillingar tilldelas separata födelseintyg och identitetskort.

Om ett barn föds dött eller dör omedelbart efter förlossningen måste detta offentliggöras och registreras. Den läkare eller barnmorska som närvarat vid förlossningen måste rapportera händelsen. Och om barnet inte föds i sjukhus kan två vittnen som bevittnat förlossningen rapportera dödsfallet.⁴⁹

⁴⁶ Ebadi Shirin, *The rights of the child- A study on legal aspects of children's rights in Iran*, Niroocap, 1994, s. 36-37.

⁴⁷ Ebadi Shirin, *The rights of the child – A comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran*, Vije negar, 2000, s. 25.

⁴⁸ *The rights of the child – A study on legal aspects of children's rights in Iran*, s. 39. Artikel 16 i folkbokföringslagen.

⁴⁹ *The rights of the child – A comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran*, s. 26.

5.3 Vårdnadsfrågor

I svensk rätt sker vanligtvis ingen uppdelning mellan vårdnaden och förmyndarskapet. Huvudregeln är den att båda föräldrarna är vårdnadshavare och förmyndare över sina barn. I iransk rätt görs dock en uppdelning mellan förmyndarskapet, vårdnaden och rätten att fatta beslut för barnet.⁵⁰

Barnet står under bägge föräldrarnas vårdnad om de är gifta och sammanbor med varandra. Enligt civillagen artikel 1168 är omhändertagandet och omvårdnaden av barn, då föräldrarna bor ihop, båda parter rättighet och skyldighet. Förmyndarskapet ligger dock alltid hos fadern och dennes manliga släktingar, civillagen artikel 1180. Det är först och främst fadern som har en skyldighet att försörja sina barn ekonomiskt. Om barnet självt inte äger några tillgångar t.ex. i form av ärvda pengar som kan täcka barnets uppehälle har fadern en skyldighet att försörja och ansvara för barnets underhåll, civillagen artikel 1199. Det innebär att fadern måste betala ut en summa pengar som skall täcka barnets viktigaste behov och uppehälle. Denna summa kallas för "Nafageh" och kan översättas till svenska som underhållsbidrag. Underhållsbidraget skall först och främst räcka till de grundläggande behoven som mat, kläder och boende och beroende på givarens ekonomiska situation även täcka andra nödvändigheter. I civillagen artikel 1178 förpliktas föräldrarna att utbilda och uppfostra barnen.

Comment [LH1]:

Det är fadern som först och främst har skyldighet att betala "Nafageh". Om fadern inte är i livet eller inte har möjlighet att betala underhållsbidraget måste farfadern stå för det. Om både fadern och farfadern är avlidna eller inte kan utbetala bidraget har modern skyldighet att försörja barnet. Om ingen av ovanstående personer finns vid livet eller har möjlighet att betala för barnets uppehälle tillkommer ansvaret morfadern eller farmodern.⁵²

Det är föräldrarnas skyldighet och rättighet att vårda och omhänderta sina barn. Ett barn kan inte tas ifrån sina vårdnadshavare, utan denna rättighet kan endast begränsas genom lag, civillagen artikel 1175. Föräldrarna eller den förälder som blivit beviljad vårdnaden har inte rätt att avstå från att underhålla och omhänderta sina barn. Om han/hon misslyckas att genomföra sina förpliktelser kan domstolen på ansökan av släktingar eller åklagare ålägga denne att fullfölja sina skyldigheter. Om föreläggandet inte upprätthålls kan domstolen utse en annan vårdnadshavare. I dessa fall måste fadern eller om fadern är avliden modern betala underhållsbidrag till vårdnadshavaren, civillagen artikel 1172. I doktrinen har bristande

⁵⁰ Schiratzki Johanna, *Muslimsk familjerätt – i svenskt perspektiv*, Norstedts juridik, 2 up, Stockholm 2001, s. 81-82.

⁵¹ *The rights of the child – a comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran*, s. 33.

⁵² Schiratzki Johanna, s 82-83. *The rights of the child – A study on legal aspects of children's rights in Iran*, s 44-47.

vårdnadsplikt tolkats som att modern eller fadern avsiktligt avstår från att fullfölja sina skyldigheter. Att de p.g.a. förvärvsarbete eller annan sysselsättning anlitar dagmamma eller låter barnen gå på daghem är inte att likställa med bristande vårdnadsplikt.⁵³

5.3.1 Vårdnad vid skilsmässa och dödsfall

I artikel 1169 civillagen finns en särskild regel som saknar motsvarighet i svensk rätt. Regeln tillämpas vanligtvis i situationer där föräldrarna är frånskilda eller separerade. Bestämmelsen innebär att en frånskild moder har rätt till umgänge med sina barn. Denna umgängesrätt är tillfällig och upphör då sönerna blir två år och döttrarna blir sju år gamla. Syftet med denna rättsregel är att de små barnen behöver vårdnad och närhet av sina mödrar och så fort denna period passerat övergår vårdnaden till fadern. Eftersom ett omyndigt barn står under sin fars eller farfars förmyndarskap har modern ingen rättighet att fatta några juridiska eller ekonomiska beslut rörande barnen under umgängestiden. Om modern under denna tid gifter sig med en annan man eller bli sinnessjuk övergår vårdnaden till fadern, civillagen artikel 1170. De ovanstående omständigheterna föreligger endast om båda föräldrarna är vid livet. Skulle en av föräldrarna avlida övergår hela vårdnaden till den andra parten. En änka har alltså rätt att utöva omvårdnad över sina barn (utan inskränkning) även om fadern har utsett en särskild förmyndare, civillagen artikel 1171. Även om änkan skulle gifta om sig förlorar hon inte vårdnaden över sina barn.⁵⁴ Farföräldrarna har heller ingen rättighet att ta vårdnaden ifrån modern endast på grund av giftermålet.⁵⁵ Om båda föräldrarna skulle avlida övergår vårdnaden till farföräldrarna. Är endast fadern eller farfadern i livet kan han förordna om förmyndarskapet efter sin död, civillagen artikel 1188. Om båda föräldrarna och farföräldrarna är döda och ingen förmyndare har utsetts måste domstolen utse en vårdnadshavare.⁵⁶

Domstolen kan när som helst undanröja vårdnaden om barnets fysiska och psykiska hälsa är utsatt för allvarig fara p.g.a. föräldrarna/vårdnadshavarna är drog- eller alkoholmissbrukare, prostituerade, drabbade av smittsam sjukdom eller för att barnmisshandel och barnarbete förekommer i hemmet.⁵⁷ Om modern under den period som hon har umgängesrätt med barnen skulle drabbas av en allvarig sjukdom eller på ett annat sätt utsätta sina barn för livsfara övergår vårdnaden direkt till fadern.

⁵³ The rights of the child – a study of legal aspect of children's rights in Iran, s. 51.

⁵⁴ Schiratzki Johanna, s. 83-84.

The rights of the child – a study on legal aspect of children's rights in Iran, s. 48-49, 58-60.

⁵⁵ The rights of the child – a study on legal aspect of children's rights in Iran, s. 57.

The rights of the child – a study on legal aspect of children's rights in Iran s. 60.

⁵⁷ Ebadi Shirin, The rights of the child, a – comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran, Vjeh Negar, Iran 2000, s. 36.

5.3.2 Besöksrätt

Den förälder som inte bor tillsammans med sitt barn p.g.a. skilsmässa eller annan orsak har rätt att besöka sitt barn. Om föräldrarna inte kan överenskomma om tid och plats för besöken hänskjuts frågan till domstolen, civillagen artikel 1174. Syftet med denna artikel är att barnet skall umgås och lära känna den förälder som han/hon inte bor stadigvarande med. Rätten till besök får därför inte vara färre än en gång per månad. Som nämndes ovan får föräldrar själva bestämma om tid, plats och andra frågor rörande besöken. Om föräldrarna inte kan överenskomma hänskjuts frågan till domstolen som med beaktande av barnets ålder, mognad och mentala tillstånd skall bestämma tid och plats för besöken. Om någon av föräldrarna inte är vid livet kan nära anhöriga som moster, faster, farbror, morbror far- och morföräldrar utöva besöksrätten.

Den som har vårdnaden av barnet kan ta med barnet utomlands eller till en annan stad under förutsättning att den andra parten har gett sitt tillstånd eller om det finns ett domstolsavgörande. Denna regel syftar till att skydda den andre förälderns rätt till umgänge och besök. Om någon av föräldrarna inte följer domstolens riktlinjer och bryter sina åtaganden kan det leda till rättsliga påföljder. Om vårdnadshavaren utan tillstånd tar med barnet utomlands eller på annat sätt inskränker den andra partens besöksrätt kan domstolen döma denne till 74 piskslag och dessutom ge vårdnaden till den andra föräldern.⁵⁸

5.3.4 Uppfostran

Det har nämnts tidigare i detta kapitel att det är föräldrarnas ansvar och skyldighet att uppfostra sina barn. Föräldrarna måste ekonomiskt försörja sina barn och se till att de växer upp i en trygg och välbehållen miljö. Föräldrarna ansvarar också för att barnen skall få en allmänbildning av samhället, normer och sedvänjor. De bör uppfostra sina barn så de kan bli sociala och självständiga individer.⁵⁹

Barnen har en skyldighet att oavsett ålder lyda och respektera sina föräldrar, civillagen artikel 1177. I iransk rätt är det tillåtet att aga sina barn. Men denna rättighet får inte missbrukas och leda till kroppslig bestraffning i orimlig omfattning, civillagen artikel 1179. Rätten att aga får förekomma i syfte att uppfostra barnen. Men föräldrarna bör i första hand använda andra metoder som t.ex. uppmuntran, diskussioner, utgångsförbud eller annan form av bestraffning

⁵⁸ Ebadi Shirin The right of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, Niroochap, Iran 1994, s. 51- 54.

⁵⁹ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 54 -55.

för att ändra barnens beteende. Kroppslig bestraffning bör endast användas i undantagsfall och i ringa omfattning. Trots att artikel 1179 begränsar rätten till kroppslig bestraffning har det varit väldigt svårt att dra gränsen för vad som är tillåten och otillåten bestraffning. Lagstiftaren har flera gånger försökt att specificera gränsen men det har dock varit omöjligt då tydliga riktlinjer saknas. Detta har tyvärr lett till att allvarliga former av barnmisshandel har förekommit i landet. Forskningen visar att de länder som tillåter kroppslig bestraffning av barn har djupgående problem kring vårdnadsfrågor och antalet anmälningar av barnmisshandel är relativt stort. Däremot har de länder som inte tillåter äga mindre problem med barnuppfostran och färre anmälningar av barnmisshandel. I dessa samhällen har man försökt att lösa problem kring vårdnadsfrågor och barnfrågor genom samhällsupplysning, utbildning och information om barns rättigheter.⁶⁰ I Iran sker ca 90 % av barnmisshandeln i hemmet och i de flesta fall av fadern. Statistiken visar att 40 % av föräldrarna i landet anser att äga behövs och är ett nödvändig moment i uppfostran.⁶¹

5.3.5 Förmyndarskap

Som nämndes ovan görs i iransk rätt en uppdelning mellan vårdnad och förmyndarskap. Den som har vårdnaden av barnet behöver nödvändigtvis inte ha ansvaret för barnets ekonomiska angelägenheter. Liksom i svensk rätt har också i iransk rätt underåriga och omyndiga barn tilldelats förmyndare med fullmakt över de ekonomiska och juridiska frågorna. De legala förmyndarna är först och främst fadern och farfadern, civillagen artikel 1180 och 1181. Båda parter har fullmakt att för barnets räkning ingå rättshandlingar. Det innebär att farfadern kan förfoga över barnets egendom även om fadern som är vid livet inte samtycker till det. Modern har däremot ingen rättighet att fatta några beslut som berör barnets ekonomiska och juridiska frågor när fadern eller farfadern är vid livet. Fadern och farfadern kan i sitt testamente utnämna en förmyndare som skall ansvara för barnets ekonomiska och juridiska angelägenheter efter deras död. I dessa fall är det förmyndaren som har fullmakt och modern har ingen rättighet att befatta sig med några av dessa frågor.⁶²

⁶⁰ Darijani Mitra, Examensarbete om barnmisshandel, Teherans universitet 2000, s. 17- 20.

⁶¹ bbcpersian.com, Artikeln om barnmisshandel, 2005-12-21.

⁶² The rights of the child, a – comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran, s. 33.

5.4 Adoption

5.4.1 Inom islam

I Koranen är det nedskrivet att adoption, i den bemärkelsen som den är definierat i västländska rättsystem, skall vara förbjudet för muslimer. Adoption är ett begrepp som inte har blivit erkänt och accepterat inom den islamska religionen. Att Koranen har en negativ syn på adoption beror främst på tre faktorer:

- Adoption anses olovlig, "haram", då det inte finns något blodsband mellan barnet och föräldrarna och därför skall adoptivbarn inte likställas med biologiska barn.
- Antalet giftermål i samhället bedöms kunna minskas. Om det blir tillåtet att adoptera barn finns det inte längre anledning för många parter att ingå äktenskap.
- Möjligheten att förhindra människohandel, slaveri och sexuellt utnyttjande av barn. Koranen menar att män och kvinnor kan vilja adoptera barn endast i syfte att utnyttja dessa och tillfredställa sina egna behov.⁶³

I Koranen sura 33 vers tre och fyra framförs följande synpunkter om adoption:

"Gud har inte gett dig rättigheten att betrakta andras barn som dina biologiska barn. Du skall presentera det adopterade barnet för dennes biologiska fader, för att det är de enda rättvisa och sanningsenliga inför Guds ögon. Om du inte kan finna fadern då är du dennes broder."

Innan islam började dominera i Iran och arabländerna var det tillåtet att adoptera och adoptivbarnet hade samma rättigheter som det biologiska barnet.⁶⁴ I dåvarande Persien (Irane bastan) brukade familjer som inte kunde få egna biologiska barn, adoptera för att behålla familjebandet och detta förekommer fortfarande bland zartoster,⁶⁵ se nedan avsnitt 5.4.2. Men efter att islam blev statsreligion i Iran och arabländerna började adoption sakta förlora sin rättsställning och inflytande i samhället.⁶⁶ Trots att Koranen har en restriktiv inställning gentemot adoption uppmanar den människor att ta hand om föräldralösa och fattiga barn. Men det är viktigt att påpeka att denna situation inte har någon juridisk aspekt, utan kan mer jämföras med fosterhem, s.k. svag adoption.

⁶³ Zamiri Mohammad Äli, Mänskliga rättigheter inom barnrättens område, Iran, s. 44.

⁶⁴ Zamiri Mohammad Äli, s. 441.

⁶⁵ Zamiri Mohammad Äli, s. 436.

⁶⁶ Zamiri Mohammad Äli, s. 441.

5.4.2 Adoption i den iranska lagstiftningen

För muslimer som är bosatta i Iran har adoption inte samma rättsverkan som i många andra västländska samhällen. Jag nämner endast muslimer eftersom lagstiftaren har valt att vid adoptionsfrågor särbehandla vissa religiösa grupper från varandra. I grundlagen bestämmelse 13 tillåts zartoster, judar och kristna att utöva sina religiösa ceremonier och handla på grundval av deras tro, kultur och sed. Denna rättighet kan begränsas genom lag. Zartoster, judar och kristna som är bosatta i Iran har rätt att adoptera barn enligt deras religiösa föreskrifter men muslimer och iranier som inte tillhör någon religiös grupp är undanhållna från rätten att adoptera.

År 1974 stiftades en lag till skydd för föräldralösa barn. Lagen ger barnlösa föräldrar möjlighet att uppfostra barn som inte har några vårdnadshavare. Syftet med bestämmelsen är att skydda föräldralösa barn och tilldela dem en trygg och välbehållen miljö.⁶⁷

Enligt lagen till skydd för föräldralösa barn artikel 1 kan gifta par som är bosatta i Iran med domstolens godkännande få vårdnaden av ett barn i enlighet med lagrummets ordalydelse. Lagen gäller endast för gifta par⁶⁸ och ensamstående medborgare har inte rätt att bli vårdnadshavare. Det är främst för barnets bästa att få leva och växa upp i en familj med både mamma och pappa och därvid kunna ta fördelar av båda könen. Forskning visar att barn som lever tillsammans med både mamma och pappa får i regel bättre uppfostran. En annan anledning till varför lagen bara omfattar gifta par är för att antalet giftermål inte skall minska i landet.⁶⁹ Föräldrarna måste uppfylla ytterligare villkor för att domstolen skall bevilja de vårdnaden och dessa är uppräknade i artikel 3:

1. Paret skall ha varit gifta i minst fem år och inte haft möjlighet att få egna biologiska barn,
2. En av parterna skall minst vara 30 år gammal,
3. Ingen av parterna får ha en kriminell bakgrund och varit dömd till internationella brott,
4. Paret måste vara moralisk lämpade,
5. De måste ha en god ekonomi,
6. Ingen av dem får vara bärande av smittsamma sjukdomar,

⁶⁷ Ebadi Shirin, The rights of the child – a comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran, Vajeh negar, 2000, s. 75.

⁶⁸ Endast äktenskap mellan en man och kvinna, då homosexuella relationer är absolut förbjudna i Koranen. Särskilt i början av revolutionen avrättades många homosexuella par i landet.

⁶⁹ The rights of the child – a comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran, s. 77. The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, Niroochap, s. 169-170.

7. Ingen av parterna får heller vara beroende av alkohol och narkotika.

Om kvinnan blir gravid under övervakningstiden, se nedan, eller efter det att domstolen beviljat vårdnaden skall domstolens beslut stå fast. Om paret inte kan få biologiska barn på grund av medicinska skäl undantas de från punkterna 1 och 2 i artikel 3.⁷⁰

Barnet måste också uppfylla vissa villkor innan domstolen kan bevilja vårdnaden och dessa är uppräknade i artikel 6:

1. Barnet måste vara under 12 år,
2. Fadern, modern, far- och morföräldrar måste antingen vara okända eller inte vara vid livet eller så måste barnet ha levt i ett barnhem under tre år utan att de biologiska föräldrarna besökt eller krävt tillbaka henne/honom.

Anledningen till att lagstiftaren har valt att sätta gränsen vid 12 års ålder beror på att yngre barn har lättare att anpassa sig till nya miljöer och levnadssätt.

Om rekvisiterna i artikel 3 och 6 är uppfyllda kan domstolen bevilja vårdnaden och det är familjedomstolarna som beslutar i dessa mål, artikel 7. Domstolen beviljar först ett tillfälligt tillstånd för sex månader s.k. prövotid. Under prövotiden kan domstolen antingen självmant eller på ansökan av åklagare, berörda myndigheter eller barnhem återkalla beslutet om vårdnadshavarna missbrukar sin ställning till skada för barnet. Vårdnadshavarna har också rätt att hos domstolen ansöka om återkallelse av beslut under den nämnda tiden. Under prövotiden upprätthålls ingen officiell relation mellan vårdnadshavarna och barnet och föräldrarnas rättigheter är inskränkta på många sätt. De kan t.ex. inte ta med barnet utomlands utan åklagarens godkännande. Under de sex månaderna skall socialtjänsten ha löpande kontakt med familjen och domstolen. Socialtjänsten skall lämna in en sammanställande rapport och utifrån den skall domstolen bedöma huruvida permanent tillstånd skall ges.⁷¹ Föräldrarnas ekonomi är en viktig aspekt som domstolen lägger stor vikt vid i samband med lämplighetsbedömningen. Det är särskild fastslaget i artikel 5 att domstolen skall bevilja vårdnaden till föräldrar som har ekonomisk möjlighet att försörja barnet fram till de blir myndiga och även vid deras plötsliga död.

Om domstolen beviljar vårdnaden, uppstår en formell relation mellan föräldrarna och barnet. Barnet blir lagligen föräldrarnas och tilldelas ett nytt födelseintyg och faderns familjenamn. Barnet kommer dock inte att ha någon juridisk relation till föräldrarnas släktingar som far – och

⁷⁰ Ebadi Shirin, *The rights of the child – a comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran*, Vajeh Negar, 2000, s. 78.

⁷¹ *The right of the child – a comparative study of the convention on the rights of the child and the legislation of the Islamic republic of Iran*, s. 78. *The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran*, s. 176-177.

morföräldrar. Om föräldrarna har adopterat flera barn uppstår inte någon juridisk relation mellan barnen. Vid faderns dödsfall tillfaller inte förmyndarskapet farföräldrarna och de är inte skyldiga att ansvara för barnets uppehälle och överlevnad utan en särskild förmyndare måste utses. I artikel 11 lagen till skydd för föräldralösa barn tilldelas "adoptivföräldrarna" samma ansvar som biologiska föräldrar vid frågor relaterade till vårdnaden, uppfostran och uppehälle och barnet måste visa sina föräldrar respekt och lydnad. Föräldrarna får i dessa avseende inte särskilja sina biologiska barn från de adopterade barnen. Vid en separation eller skilsmässa mellan föräldrarna tillämpas de vanliga reglerna om vårdnad, umgänge, och besöksrätt som nämndes ovan i avsnitt 5.3. Ansvaret för barnets ekonomiska och juridiska angelägenheter tillkommer vårdnadshavarna om inte domstolen utsett en särskild förmyndare, artikel 11 st 2. I lagtexten är det preciserat "vårdnadshavare" och det skulle kunna tolkas så att lagstiftaren velat ge förmyndarskapet till båda föräldrarna. Men för att förhindra praktiska svårigheter och konflikter som kan uppstå mellan mannen och hustrun och för att adoptivbarn skall få samma status som biologiska barn skulle det vara lämpligare om endast fadern utses till förmyndare och att domstolen utser en särskild förmyndare efter faderns död. Eftersom det inte finns någon juridisk relation mellan adoptivbarnet och farföräldrarna är de inte skyldiga att försörja och underhålla denne efter faderns död.

Enligt artikel 2 kan adoptivbarn inte ärva sina föräldrar och föräldrarna kan inte heller ärva från barnet. Men för att kunna ge barnet en ekonomisk trygghet och stabilitet kan föräldrarna överföra delar av sina tillgångar till barnet. Men frågan är vad som skall hända med barnets tillgångar vid dennes tidiga dödsfall, skall de tillfalla staten eller de biologiska föräldrarna? Artikel 5 st 2 behandlar delvis denna fråga, när adoptivföräldrarna skänker pengar eller egendom "Solh" till barnet och om denne sedan avlider skall egendomen eller pengarna återges till föräldrarna. Det är viktigt att föräldrarna i köpebrevet eller dylikt uttrycker ordet "Solh" som betyder att egendomen är skänkt till barnets personliga användning och vid ett tidigt dödsfall skall återgå till föräldrarna. Om ordet "Solh" inte används vid transaktionen kan artikel 5 inte tillämpas. Adoptivbarnen ärver heller inte från varandra då de inte betraktas som syskon enligt lagens mening.

Lagen till skydd för föräldralösa barn behandlar inga regler om äktenskap mellan föräldrarna och adoptivbarnet. I dessa fall får man hänvisa till civillagen som förbjuder äktenskap endast mellan blodssläktingar. Inom den islamiska religionen är det tillåtet för adoptivföräldrar och adoptivbarn att ingå äktenskap, då det inte finns någon blodsrelation mellan parterna. Många jurister försöker sträva efter att genom lagstiftning förbjuda sådana äktenskap för att upprätthålla moralen i samhället. Att förbjuda äktenskap mellan barnet och adoptivföräldrarna

är väldigt svårt kanske nästintill omöjligt då det inte föreligger någon blodsrelation mellan parterna. Av samma anledning är också äktenskap mellan adoptivbarn inom samma familj tillåtet.

Adoptivbarnet kommer alltid att ha en relation och härkomst till sina biologiska föräldrar. Denne kan arva från föräldrarna och reglerna om äktenskapshinder är gällande för parterna. Den enda juridiska konsekvens av adoptionen är att de biologiska föräldrarna förlorar vårdnaden över sitt barn.⁷² Om de biologiska föräldrarna skulle hitta sitt barn och kräva att få tillbaka vårdnaden måste domstolen avbryta adoptionen och ge tillbaka barnet till föräldrarna. Domstolen tar inte hänsyn till hur länge barnet har bott hos adoptivföräldrarna och om det är för barnets bästa att fortsätta bo hos dem.⁷³

5.5 Straffrätt

5.5.1 Översikt över straffsystemet

Den gällande iranska strafflagen, lagen om islamiska straff, antogs den 30 juli 1991 och trädde i kraft januari 1992. Den nya Strafflagen kompletteras till skillnad från den gamla lagen om tazirat och preventiva straff från 1996 samt lagen om straffprocess från 1999. I Iran delas brott upp i två huvudkategorier, brott mot gud och brott mot samhället.

Brott mot gud är orättfärdiga handlingar som härstammar från muslimska rättskällor. Brotten har inga mänskliga sakägare utan gud anses vara sakägare i målen. Avdelning 2 i lagen om islamiska straff behandlas brotten mot gud som antingen består av sexualbrott eller brott mot den islamiska statens existens. Dessa brott är "Zina" utomäktenskapliga sexuella förbindelser, "lavat" könsumgänge mellan män, "mosaheqe" könsumgänge mellan kvinnor, "gazf" falsk tillvitelse för äktenskapsbrott, koppleri, alkoholkonsumtion, högmålsbrott⁷⁴ och stöld under vissa förutsättningar. För att dömas till sexualbrotten måste antingen parterna själva erkänna det fyra gånger inför domstol eller att fyra rättrådiga män alternativt tre rättrådiga män och två rättrådiga kvinnor vittnar. Högmålsbrott kan fastställas om den misstänkte själv erkänner det en gång inför domstolen eller om två rättrådiga män vittnar. För stöld måste antingen den misstänkte själv erkänna det två gånger inför domaren eller genom att två rättrådiga män vittnar. Påföljden för dessa brott är direkt nedskrivna i Koranen. Domaren har en skyldighet att påföra det straff som är angiven i Koranen och detta oavsett om

⁷² The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 177-185.

⁷³ Zamiri Mohammad Ali, Mänskliga rättigheter inom barnrättens område, Iran, 1991, s. 443.

⁷⁴ sprida fördärv på jorden och att bekämpa gud och hans sändebud.

det finns en målsägande eller inte. De påföljder som kan tilldelas vid brott mot gud är stening till döds, spöstraff, prygelstraff, korsfästning och avhuggning av först den högra handen och sedan den vänstra foten.

Brott mot samhället är brott som begås mot fysiska eller juridiska personer och den allmänna ordningen. Brotten mot samhället kan delas in i två kategorier, dels brott som regleras i sharia som bestraffas med vedergällning, "qizas" eller mansbot, "diat" och brott som inte härstammar från sharia och som bestraffas med straff enligt stiftade lagar, "tazirat" och preventiva straff.⁷⁵ Avdelning 3 i lagen om islamiska straff behandlar påföljden vedergällning, "qesas". Denna straff tillämpas vanligtvis vid mord och kroppsskada. Det måste vara ett uppsåtligt brott eller om uppsåtrekvisitet inte är uppfyllt en handling som i normalfallet är dödande eller skadande. Vedergällning för dödande innebär att den som lidit skadan eller blodsförvanter har rätt att efter tillstånd från landets högsta ledare vedergälla brottet genom att antingen själva eller genom ombud döda mördaren. Vederböranden har också rätt att välja mansbot eller att förlåta gärningsmannen och befria denne från påföljd. Vid tillfogande av kroppsskada skall samma kroppsdel på brottslingen stympas och om den kroppsdel saknas, skall en annan likvärdig kroppsdel av honom stympas. Det är viktigt att skadorna inte leder till brottsförövarens död. En förutsättning för att qizas skall kunna utdömas är att det inte råder något tvivel om vem gärningsmannen är. I avdelning fyra behandlas straffet mansbot, "diat". "Diat" är skadestånd som betalas till brottsoffren eller till dennes blodsförvanter vid icke - uppsåtligt dödande eller kroppsskada. Mansboten av en muslimsk kvinna är hälften av mansboten för en muslimsk man och mansboten av judar och kristna är 8 % boten för muslimer. Mansboten för omyndiga barn är lika stor som för vuxna. I Iran är det inte en brottslig handling om en far eller farfader tar livet av sitt barn och barnbarn. Om en far eller farfader dödar sina barn eller barnbarn kan de inte bestraffas med vedergällning utan skall endast betala blodspengar till de övriga anhöriga se nedan. Om en gravid kvinna döms till kroppsstraff får domen verkställas efter förlossningen för att barnet inte skall komma till skada. Preventiva straff och "tazirat" tas upp i lagens femte kapitel. "Tazirat" är straffbestämmelser som har sin grund i stiftade lagar och tillämpas också vid brott där domaren själv kan välja påföljden.⁷⁶ Det är endast brotten i kapitel fem, tazirat som kan preskriberas. De övriga brotten (brott mot gud, vedergällning, och mansbot) kan aldrig preskriberas, 1999 års lag om straffprocess vid allmänna och revolutionära domstolar artikel 173. Preskriptionstiderna är olika långa och är beroende på påföljden. Vid påföljder längre än 3 års fängelse eller böter för ca 1 000 kr är preskriptionstiden 10 år. Om fängelsestraffet är

⁷⁵ Mahmoudi Said & Chahandeh Ali, Brott och straff i Iran, Svensk juristtidning, 2001, s.351-352.

⁷⁶ Mahmoudi said & Chahandeh Ali, s.357-358.

kortare än 3 år eller bötessumman mindre än 1 000 kr preskriberas brottet efter 5 år. Om påföljden varken är fängelse eller böter preskriberas brottet efter 3 år. När ett brott består av flera påföljder är det alltid fängelsetiden som är avgörande för beräkning av preskriptionstiden.⁷⁷

5.5.2 Straffansvar för minderåriga

Från ett straffrättsligt perspektiv delas barn upp i två kategorier:

”Gejre Momajeز” – är ett barn som ännu inte fyllt sju år. Barn som är under sju år anses inte vara tillräcklig mogna för att göra vissa bedömningar och har inte förmåga att skilja rätt från fel.

”Momajeز” – är ett barn som fyllt sju år. Barn över sju år börjar sakta göra egna uppskattningar och bedömningar och de bedöms som tillräcklig mogna för att kunna avgöra vad som är olagligt och lagligt.⁷⁸

Enligt islamiska strafflagen från 1982 artikel 49 är minderåriga befriade från straffansvar. I Iran blir flickor straffmyndiga när de är nio år gamla och pojkar när de är 15 år gamla. Barn, vare sig de är Momajeز eller gejre Momajeز är alltså befriade från straffansvar. Trots artikel 49 har makthavarna beslutat att vid vissa grövre brott även bestraffa barn som ännu inte kommit in i puberten och ännu inte blivit straffmyndiga.

Om ett barn under sju år begår ett brott kan någon påföljd inte tilldelas denne. Domstolen måste i dessa fall överlämna barnet till vårdnadshavarna och det blir deras ansvar att uppfostra och disciplinera barnet. Om barnet inte har några vårdnadshavare eller om vårdnadshavarna är inkompetenta kan domstolen överlämna barnet till berörda institutioner. Om ett barn som är över sju år begår ett brott kan domstolen inte bara tvinga föräldrarna att omhänderta och disciplinera barnet utan domstolen kan också döma ut ett s.k. straff som kallas ”Tazir”. Det är domaren som bestämmer huruvida straffet skall tilldelas eller inte. De påföljder som kan utdömas i dessa fall är: fängelse, böter och piskrapp. Piskrapp som utdelas för barn måste vara betydligt mildare än de som tilldelas vuxna i föreskrivna brott. ”Tazir” är dock obligatorisk för vissa allvarligare brott som barn över sju år begår.⁷⁹ Enligt lagen om islamiska straff artikel 147 skall ett omyndigt barn över sju år bestraffas om han/hon på felaktiga grunder anklagas annan för otrogenhet. Detta eftersom otrogenhet är ett ut av de allvarligare brotten i landet och kategoriseras som ett brott mot gud. För att upprätthålla ordning och säkerhet för familjer och

⁷⁷ Said Mahmoudi & Ali Chahandeh, s. 366.

⁷⁸ Ebadi Shirin, The rights of the child – a study on legal aspects of children’s rights in Iran, Niroochap, Iran 2000, s. 224.

⁷⁹ The rights of the child a – study on legal aspects of children’s rights in Iran, s. 222-226.

samhället har lagstiftaren valt att påföra straff för den som på ogiltiga grunder anklagar annan för att vara otrogen. Det är domaren som bestämmer straffskalan. Barn som är ”momajez” kan också utsättas för påföljd vid andra brott som också räknas till de mera allvarligare brotten i koranen och i den iranska straffrätten. Ett av de brotten är bl. a homosexualitet som även det är ett brott mot guds lagar. Straffbestämmelsen vid detta brott är direkt uttryckt i lagstiftningen och ger inte domaren någon valmöjlighet.⁸⁰ Enligt artikel 112 skall en vuxen man som har haft sexuell förbindelse med en minderårig pojke dömas till döden. Om pojken frivilligt medverkat till samlaget skall denne dömas till högst 74 stycken piskslag. Om två minderåriga pojkar samtyckt till att ha en frivillig sexuell relation med varandra döms vardera parten till 74 stycken piskslag, artikel 113. Minderåriga barn som är över sju år kan alltså i vissa fall trots deras låga ålder påföras hårda kroppsstraff. Men eftersom lagstiftaren har valt att tilldela dem mildare straff för samma gärning kallas deras påföljd för ”Tazir”.⁸¹

I juridiska sammanhang talar man dels om brott som begås mot en annan individ, alltså brott mot liv och hälsa och dels brott mot egendom, ekonomiska brott.

Om ett ”omyndigt barn” begår mord eller misshandel måste den legala förmyndaren eller nära släktingar betala ersättning till brottsoffret.⁸² Den ersättning som skall erläggas är en s.k. ekonomisk kompensation ”dieh” översatt till svenska med blodspengar. Mord eller misshandel räknas som brott mot samhället och är reglerade i sharia.⁸³ Om ett ”omyndigt barn”⁸⁴ uppsåtligen eller av oaktsamhet mördar eller skadar en annan individ skall den legala förmyndaren eller annan nära anhörig hållas ansvarig för handlingen och ersätta skadan till offret eller om offret inte är vid livet till närmaste anhörig.⁸⁵ Som nära anhörig till gärningsmannen uppräknas fader och alla andra manliga släktingar från både faderns och moderns sida ”agheleh” under förutsättning att de har juridisk möjlighet att ärva från barnet (gärningsmannen), islamiska strafflagen artikel 307. Dessa parter är solidariskt betalningsansvariga. Omyndiga och psykiskt sjuka personer räknas inte som ”agheleh” och är inte betalningsskyldiga för ”dieh”. Vid betalningsföreläggandet tas inte hänsyn till huruvida gärningsmannen, barnet, har ekonomiska tillgångar och möjlighet att betala skadeståndet. Ansvaret tillfaller direkt de betalningsansvariga ”agheleh” som inte heller har rätt att utkräva

⁸⁰ The rights of the child a – study on legal aspects of children’s rights in Iran, s. 226-227.

⁸¹ The rights of the child a – study on legal aspects of children’s rights in Iran, s. 227.

⁸² The rights of the child – a study on legal aspects of children’s rights in Iran, s. 228.

⁸³ Schiratzki Johanna, Muslimsk familjerätt – i svenskt perspektiv, 2up, Norstedts juridik, Stockholm 2001, s. 92.

⁸⁴ De som är över sju eller under sju men för flickor fram till 9 års åldern och pojkar fram till 15 års åldern.

⁸⁵ The rights of the child – a study on legal aspects of children’s rights in Iran, s. 229.

återbetalning av barnet.⁸⁶ Om barnet inte har nära anhöriga eller om det saknar ekonomiska möjligheter att betala skulden inom tre år kan offret utkräva summan av staten, islamiska straffrätten artikel 312.

Vid skadegörelse av fysiska ting och ekonomiska brott har systemet med "agheleh" ingen rättsverkan och det är endast barnet som blir ansvarigt för det begångna brottet. Detta kan utläsa ur från artikel 50, om en minderårig begår mord eller misshandel blir de nära anhöriga "agheleh" ansvariga för brottet. Genom att ekonomiska brott inte nämns i lagrummet tillfaller hela ansvaret barnet och det är den legala förmyndaren eller vårdnadshavarna som blir betalningsskyldiga. Skadeståndet "diet" måste utbetalas från barnets förmögenhet och om barnet saknar tillgångar har offret inte rätt att utkräva det direkt från föräldrarna. Den skadeståndsdrabbade parten måste vända sig till domstolen för att få ut "diet".⁸⁷

I Iranska brottmålsdomstolar har minderåriga inte rätt att erlagga vittnesmål och deras erkännande har inget bevisvärde. Enligt lagen om islamiska straff artikel 233 kan ett erkännande få bevisverkan endast om vederbörande är myndig och inte sinnesjuk. Erkännandet måste dessutom ha varit frivilligt och medvetet. Enligt artikel 69 i samma lag kan endast den vittna som är myndig. Lagstiftarens syfte med dessa regler är att skydda rättssäkerheten och undvika att oskyldiga människor döms. Detta eftersom barn inte anses vara tillräcklig medvetna och utvecklade för att kunna avlägga ett Sandnesenligt vittnesmål. I detta fall spelar det ingen roll om barnet har fyllt sju år eller inte. Som nämndes ovan kan en minderårig⁸⁸ som på oriktiga grunder anklagar annan för otrogenhet dömas till "qazf" falsk tillvitelse för äktenskapsbrott och dessutom tilldelas hårda kroppsstraff, se ovan. Det anmärkningsvärda är att den minderåriges utsaga inte kan läggas till grund för att döma den anklagade till äktenskapsbrott. Lagstiftaren har valt att bestraffa en sju åring som på lösa grunder anklagar annan för otrogenhet trots att dennes utsaga inte har något bevisvärde för fällande dom.⁸⁹

⁸⁶ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 228-230.

⁸⁷ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 231.

⁸⁸ som fyllt sju år.

⁸⁹ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 236-237.

5.5.3 Barn som brottsoffer

Huvudregeln är att brott mot barn skall utredas och behandlas på samma villkor som brott mot vuxna. Det skall inte finnas någon skillnad vid brottsrekvisiten och påföljdsbestämmelsen. Det finns dock undantag till denna bestämmelse:

Om en gift kvinna begår äktenskapsbrott med en myndig man skall hon dömas till dödsstraff och om hon begår samma handling med ett omyndigt barn blir straffet 100 stycken piskslag. Enligt lagen om islamiska straff artikel 146 skall den som anklagar annan för otrogenhet dömas till 80 stycken piskslag. Förutsättningen för att denna lag skall tillämpas är att både gärningsmannen och den anklagade har uppnått myndighetsåldern. Om en myndig person anklagar en minderårig för otrogenhet blir straffet istället 70 stycken piskslag, lagen om islamiska straff artikel 147.

I nästan alla rättsystem är påföljden för mord vanligtvis ett hårt och långt straff. Det är även så i Iran. Men i ett avseende kan gärningsmannen relativt enkelt undkomma sitt straff. Om en fader eller farfader dödar sitt barn respektive barnbarn får de ingen påföljd. Det är nämligen ingen brottslig handling för en fader eller farfader att döda sitt barn respektive barnbarn. Den enda påföljden som blir tillämplig i detta fall är "dieh". Fadern eller farfadern blir endast tvungna att betala blodspengar till barnets närmaste anhörig. Det är viktigt att poängtera att en mor inte omfattas av undantagsbestämmelsen. Skulle en mor döda sitt barn betraktas det som ett mord och de vanliga påföljdsbestämmelserna blir tillämpliga. Abort är helt förbjudet i den iranska lagstiftningen och betraktas som brott. Föräldrar har ingen möjlighet att på laglig väg utföra en abort. Dessutom uppställs en särskild bestämmelse till skydd för fostret i lagen om preventiva straff artikel 90. Envar som uppmuntrar eller tvingar en gravid kvinna att använda droger eller på annat sätt orsakar ett missfall kan dömas till fängelse från tre till sex månader. Lagstiftaren har använt termen envar för att inte särskilja mellan fadern och tredje man. Fadern omfattas också av artikel 90, vilket innebär att en fader som uppsåtligen orsakar missfall döms till fängelsestraff. Däremot befrias fadern från straffansvar om han strax efter födelsen dödar sitt barn.⁹⁰

⁹⁰ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 243-245.

5.6 Barn födda utom äktenskap

Inledningsvis vill jag klargöra för läsarna att anledningen till att jag specifikt valt att behandla brottet utomäktenskapliga förbindelser i denna uppsats är av den enkla anledningen att detta brott har avgörande juridiska konsekvenser för barnen. Det har inte varit min avsikt att särskilja och endast behandla vissa brott.

5.6.1 Definition

I Iran delas barn upp i två kategorier:

1. Barn som är födda i ett äktenskap mellan en man och kvinna. Dessa barn kallas för ”lagliga barn” och kan erhålla alla rättigheter som lagstiftaren erbjuder. De kan använda alla resurser och möjligheter som finns i samhället.
2. Barn som är födda utom äktenskap. Barn som tillkommer i öppna relationer är inte accepterade av samhället och omgivningen. Dessa betraktas som ”olagliga barn” och de är bortglömda och särskilt utsatta i Iran. De kan inte ta del av alla resurser och rättigheter som finns i samhället.⁹¹

Utomäktenskapliga barn tillkommer om följande objektiva och subjektiva rekvisit är uppfyllda:

- Att mannen och kvinnan uppnått myndighetsålder och inte lider av psykiska besvär vid tidpunkten av förhållandet. De måste ha inlett relationen helt frivilligt och vara medvetna om att de inte ingått äktenskap.

Om föräldrarna är i god tro om äktenskapets ingående och de haft fog för det, blir barnet lagligen deras även om äktenskapet inte upprättats i laga ordning. Är endast ena parten i god tro tillhör barnet bara lagligen denne. Barn som föds genom våldtäkt betraktas också som ”lagliga barn”. De har dock endast ett legalt förhållande till modern och ett illegalt förhållande gentemot fadern. Barn som föds i relationer där ena parten varit otrogen betraktas också som utomäktenskapliga barn.⁹²

5.6.2 Äktenskapets betydelse inom islam

Uppdelningen mellan ”utomäktenskapliga barn” och ”inomäktenskapliga barn” har sina rötter i sharia. Utomäktenskapliga barn betraktas som olagliga p.g.a. islams värderingar och

⁹¹ Zamiri Mohammad Äli, mänskliga rättigheter inom barnrättens område, Iran 1992 s. 396.

⁹² Zamiri Mohammad Äli, s 421. Ebadi Shirin, The rights of the child – a study on legal aspects of children’s rights in Iran, Niroocap, 1994, s. 157.

principer.⁹³ Det är från islam som begreppet utomäktenskapligt barn ”Haromzade” härstammar från. I islam förbjuds öppna och fria relationer mellan en man och kvinna. Utomäktenskapliga förbindelser är ett brott mot gud och islams värderingar varför det har förbjudits i Iran. Därför är äktenskap och familjeliv mycket viktigt och betydelsefullt i landet.

Inom islam och den iranska civillagen är vigsel oavsett om den är permanent eller tillfällig en familjerättslig handling som accepteras i samhället.⁹⁴ I islam ses familjen, inte individen som samhällsstrukturens bas. Man menar att olikheterna i plikter och förmåner jämnar ut sig om man ser familjen och släkten som helhet.⁹⁵

Jag insåg själv under min vistelse i Iran hur mycket äktenskap och familjerelationer betyder för folket. Det är en viktig faktor i samhället som präglar många familjers dagliga tillvaro. I Iran är det mycket ovanligt att ensamstående vuxna personer bor ensamma innan de gifter sig. De flesta flyttar hemifrån för första gången när de har ingått äktenskap. Detta kan självklart bero på ekonomiska förhållanden men är även påverkat av gamla sedvänjor, kultur och tradition. Under min vistelse frågade jag många ogifta kvinnor som förvärvsarbetar varför de har valt att fortfarande bo kvar hemma hos sina föräldrar. Den främsta anledningen till att de inte vill lämna sina föräldrars hem är för att de inte vill få dåligt rykte och för att de inte vill skada familjens heder. Detta eftersom ogifta kvinnor som bor själva betraktas som ”skamliga” och oftast har dåligt. Eftersom utomäktenskapliga sexuella förbindelse är strängt förbjudna i Iran har äktenskapet fått en viktig betydelse i samhället. För många innebär äktenskapet en möjlighet att kunna flytta från sina föräldrar och bli självständiga och skaffa barn.

5.6.3 Varför föds utomäktenskapliga barn i Iran?

Även om den iranska lagstiftningen förbjuder utomäktenskapliga förhållanden finns det många utomäktenskapliga barn i landet. Detta beror främst på fyra faktorer:

⁹³ Baligh Susan, Davar Zahra, Mosaffa Nasrin,,Pasgar Susan & Sadeghi Haghghi Daydokht, Convention on the rights of the child and it´s application in Iran´s code, United Nations & Faculty of law and political science, 2004, s.125.

⁹⁴ The rights of the child – a study on legal aspects of children´s rights in Iran, s.155 s.155. Schiratzki Johanna, Muslimska familjerätt – i svenskt perspektiv, 2up, Norstedts juridik, Stockholm 2001, s. 125-126. Zamiri Mohammad Äli, s. 420.

⁹⁵ Hjärpe Jan & Persson Sune, Den islamiska republiken Iran. Ur: Utländska politiska system, SNS förlag, up 11, 2004, s. 333.

1. Fattigdom

Den kraftiga urbaniseringen av människor från byar till storstäder och Iran-Irak kriget har medfört att fattigdom och arbetslöshet har ökat i landet. För att kunna försörja sig självt och familjen väljer många att prostituera sig, vilket resulterar i att antalet utomäktenskapliga barn ökar i landet.

2. Felaktig lagstiftning

I diktatoriska länder som har påtvingad lagstiftning är missnöjet och oron stort bland befolkningen. Samhället utvecklas långsamt och anpassas inte till förändringar och till människors behov och önskemål. I Iran är det islams värderingar och lagar som styr samhället. Efter den islamiska revolutionen 1979 har samhällsutvecklingen skett väldigt långsamt. Lagstiftaren har inte behandlat och uppfyllt människors krav och önskemål. Många ungdomar vill leva mer fritt och vara obundna av islams principer men makthavarna har inte lyssnat på dessa. Därför har öppna relationer mellan män och kvinnor kraftigt ökat i landet trots att det är förbjudet.

3. Analfabetism

Analfabetism orsakar stora problem för enskilda individer och samhället. Analfabeter är inte medvetna om samhällsutvecklingen och omgivningen. I Iran är det vanligt med påtvingade äktenskap bland analfabeter. Föräldrar och släktingar väljer den blivande partner som deras barn skall leva med och mycket ofta händer det att släktingar ingår äktenskap med varandra. Skilsmässa, separationer och otrogenhet är mycket vanligt vid påtvingade äktenskap som i sin tur kan medföra att många utomäktenskapliga barn föds.

4. Inflytande från västvärlden

Även om Iran i teorin är ett ganska avstängt land dominerar i praktiken idealen och levnadssättet från västerländerna. Inflytandet från västvärlden är väldigt utpräglat i samhället. I många hem och hushåll finns Internet och paraboler med utländska kanaler. Människorna är medvetna om friheten och levnadssätten som dominerar i Europa och Amerika och det är främst studenter och ungdomar som blivit påverkade av det. Ungdomarna har på så sätt fått kännedom om en annan kultur som återspeglar frihet och demokrati. Många känner därför ett förakt gentemot den stränga inhemska kulturen som försöker styra människors privatliv.

Påverkan från västvärlden har medfört att många ungdomar vill leva ett friare liv och kunna ha öppna relationer med det motsatta könet även om det många gånger sker i hemlighet.⁹⁶

5.6.4 Utomäktenskapliga barns ställning i lagstiftningen

Enligt civillagen artikel 1167 tillhör barn som är födda utom äktenskap ingen av föräldrarna. Förhållandet mellan barnet och modern är inte lagligen erkänt utan är endast en biologisk faktor. Barn födda utom äktenskap betraktas inte som muslimer och tillhörande den islamiska religionen. De har därför inte samma status och rättigheter som barn födda inom äktenskap har. Eftersom barnet lagligen inte tillhör föräldrarna kan detta inte tilldelas föräldrarnas och farföräldrarnas efternamn.⁹⁷ Föräldrarna har inte rätt att vårda, omhänderta och ansvara för sina barns ekonomiska angelägenheter. Eftersom barn är sårbara och i särskilt behov av stöd och hjälp blir det istället statens ansvar att omhänderta barnen.⁹⁸ Runt om i landet har det upprättats barnhem för gatubarn och föräldralösa barn och ett stort antal av dem som bor i dessa hem är utomäktenskapliga barn. Många ogifta par brukar lämna sina barn på gatan som sedan hamnar på barnhem. Jag kom i kontakt med ett sådant fall som handlade om ett ogift par som hade lämnat sitt barn på gatan några dagar efter födelsen. Barnet hade sedan blivit upphittat av en okänd person som hade överlämnat det till ett barnhem. Efter ca en månad omhändertogs barnet av ett gift par som inte kunde få egna barn. Efter elva år hittade de biologiska föräldrarna sitt barn och begärde att få tillbaka barnet. Fallet är just nu under rättslig prövning men någon dom har ännu inte avkunnats. Men domarens åsikt är den att barnet borde få stanna hos sina foster föräldrar och inte ges tillbaka till de biologiska föräldrarna. Men enligt den iranska lagen skall barnet tillbaka till sina biologiska föräldrar eftersom de nu är gifta. Anledningen till att de hade lämnat sitt barn på gatan var den att de vid tiden av barnets födelse inte var gifta och de fruktade därför för sitt och släktens rykte.⁹⁹ Det händer också att mödrar strax efter födelsen dödar det nyfödda barnet för att på det sättet bli av med barnet och alla eventuella problem. Ett fall som blivit uppmärksammat i en inhemsk tidning, handlade om en ung moder som strax efter barnets födelse hade strypt detta till döds.¹⁰⁰

Många jurister och rättsvetare i Iran hävdar att vårdsnaden av barnet borde vara föräldrarnas skyldighet och enligt detta synsätt borde föräldrar som är villiga, har möjlighet och kompetens

⁹⁶ Zamiri Mohammad Äli, s. 402-405.

⁹⁷ The rights of the child – a study on legal aspects of children´s rights in Iran, s. 155. Mohtamedi Amjad, Examensarbete om barn födda utomäktenskap, Teherans univrsitet, 2004, s. 6.

⁹⁸ The right of the child – a study on legal aspects of children´s rights in Iran, s. 158.

⁹⁹ Intervju med domaren Zamiri och advokaten Nourozi, Iran oktober 2005.

¹⁰⁰ Tidningen Hamshahri.

få rätt till att omhänderta sina barn då det är till barnets bästa att växa upp tillsammans med sina föräldrar.¹⁰¹

Eftersom ett "olagligt barn" inte har några rättigheter och skyldigheter gentemot sina biologiska föräldrar är fadern och farfadern inte skyldiga att betala underhållsbidrag "Nafageh" till sina barn. Om barnet kommit till genom våldtäkt eller genom att ena föräldern varit i god tro om äktenskapets ingående tillhör barnet lagligen denna. Den föräldern (även om denna är modern) är då skyldig att omhänderta, försörja och betala "Nafageh" till barnet. Den andra föräldern har fortfarande inget rättsligt förhållande till barnet.¹⁰² Om ett barn föds inom ett tillfälligt äktenskap¹⁰³ tillhör det fadern som har skyldighet att försörja och betala "Nafageh" till barnet. Enligt civillagen artikel 884 kan olagliga barn inte ärva sina föräldrar, syskon och andra släktingar och av samma skäl kan inte modern, fadern och de andra släktingarna ärva från denne. Men om barnet har ett rättsligt förhållande till ena föräldern kan han/hon ärva denne.¹⁰⁴

Ett utomäktenskapligt barn är en skadedrabbad offer på grund av föräldrarnas olagliga handling. Därför skulle föräldrarna i enlighet med bestämmelserna om skadestånd kunna bli tvingade till att betala ersättning till barnet.¹⁰⁵ Den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada eller sakskada skall ersätta skadan, skadeståndslagen artikel 1. Trots att alla rekvisit i artikel 1 är uppfyllda tillämpar domstolen inte skadeståndsbestämmelsen vid dessa fall och barnet får betala priset för någon annans brottsliga handling.¹⁰⁶

Trots att barnet inte har någon juridisk relation till föräldrarna och andra släktingar är det förbjudet för dessa parter att ingå äktenskap på grund av biologiska faktorer. Lagstiftaren har i civillagen artikel 1045 förbjudit äktenskap mellan vissa släktingar och anhöriga:

Äktenskap med fader eller farfader, moder eller mormoder,

Äktenskap med barn eller barnbarn,

Äktenskap mellan syskon och deras avkomlingar.¹⁰⁷

¹⁰¹ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 158.

¹⁰² Zamiri Mohammad Ali, Mänskliga rättigheter inom barnrättens område, 1992, Iran, s. 423.

¹⁰³ I iransk rätt tillåts tidsbegränsat äktenskap, civillagen artikel 1075. Ett tidsbegränsat äktenskap ingås för en bestämd period som måste specificeras i äktenskapskontraktet, civillagen artikel 1076. Ett tidsbegränsat äktenskap kan ingås för en natt till 90 år.

¹⁰⁴ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 161-162.

¹⁰⁵ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 160.

¹⁰⁶ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 160.

¹⁰⁷ The rights of the child – a study on legal aspects of children's rights in Iran, s. 162.

Ett utomäktenskapligt barn kan inte vittna i en rättegång¹⁰⁸ och utöva domarämbete.¹⁰⁹ Det har tidigare nämnts att alla barn som föds i Iran måste enligt folkbokföringslagen registreras hos folkföringen. Även barn som är födda utom äktenskap måste registreras hos folkbokföringen för att kunna erhålla ett identitetskort. I de flesta fall är det barnhemmet som ansöker om ett identitetskort med ett påhittat namn och efternamn. På identitetskortet finns inga tecken på att vederbörande är ett utomäktenskapligt barn men i folkbokföringen registreras barnet som utomäktenskapligt.¹¹⁰ Barn som är födda inom ett tillfälligt äktenskap kan i vanlig ordning registreras hos folkbokföringen och få utfärdat ett identitetskort och i övrigt erhålla samma rättigheter som barn födda i permanenta äktenskap. Det förutsätter dock att modern och fadern är kända och att deras tillfälliga äktenskap är registrerade hos folkbokföringen. Om däremot barnet föds och det tillfälliga äktenskapet upphör betraktas barnet som ett utomäktenskapligt barn med begränsade rättigheter.¹¹¹

I Iran är en utomäktenskaplig relation mellan en man och kvinna en brottslig handling med påföljder som dödsstraff och piska. Barnet kan alltså definieras som ett offer p.g.a föräldrarnas olagliga handling men trots det har lagstiftaren valt att bestraffa barnet som har varit helt oskyldigt. I de flesta demokratiska rättssystem är det alltid gärningsmannen som bestraffas och därför borde rätteligen även i Iran och i dessa fall endast föräldrarna tilldelas påföljd. Många jurister och rättsvetare strävar efter att bryta skillnaden mellan äktenskapliga och utomäktenskapliga barn och kämpar för att utöka utomäktenskapliga barns rättigheter och inflytande i samhället. Högsta domstolen har under åren delvis kritiserat dessa yttranden men samtidigt antytt att det är positivt om dessa barn får en härkomst.¹¹²

¹⁰⁸ Enligt den iranska lagen kan endast den vittna i en domstol som är myndig, inte har psykiska besvär, är troende och är ett "lagligt barn".

¹⁰⁹ Zamiri Mohammad Äli, Mänskliga rättigheter inom barnrättens område, Iran, 1992, s. 425. Mohtamedi Amjad, Examensarbete om barn födda utomäktenskap, Teherans universitet, 2004, s. 7

¹¹⁰ Intervju med Mohammad Äli Zamiri, Iran, september 2005.

¹¹¹ Intervju med ordföranden i högsta domstolen, oktober Iran, 2005.

¹¹² Zamiri Mohammad Äli, s. 424-425.

6 Barnkommitténs rapport

6.1 Inledning

För närmare information om barnkonventionen se kapitel 3 främst avsnitt 3.4 som behandlar barnkommitténs uppdrag. I denna avdelning görs en redogörelse av kommitténs slutrapport om barns situation i Iran. Det blir ett sammanhängande kapitel där både negativa och positiva aspekter framförs. Avsnittet avslutas med mina egna kommentarer och slutsatser.

6.2 Rapporten

Kommittén har kritiserat den iranska myndighetsåldern och definitionen av barn. De antyder att åldern för myndighet inte skall vara påverkad av omständigheter som pubertet. Detta har orsakat att den reglerade myndighetsåldern är både godtycklig och diskriminerade mellan flickor och pojkar vad gäller t.ex. juridiska rättigheter, civilrättsligt ansvar och straffansvar. Kommittén har flertalet gånger uppmanat staten att ändra sin lagstiftning så att den står i överensstämmelse med konventionen och i synnerlighet att skillnaden på myndighetsåldern mellan könen skall upphävas.

Kommittén har framfört att diskriminering av barn är vanligt förekommande, bl.a. diskriminering mot utomäktenskapliga barn som strider mot artikel 2 i konventionen. Barn diskrimineras även indirekt genom föräldrarnas nationalitet eller vid tillämpning av vårdnads- och umgängesreglerna. Barnkommittén har starkt uppmanat konventionsstaten att förhindra och eliminera diskriminering på grund av kön och födelse inom alla civilrättsliga, ekonomiska, politiska, sociala och kulturella områden. Staten måste stifta relevanta och nödvändiga lagar och anordna andra former av aktioner som t.ex. utbildning och seminarier för att förhindra diskriminering.

Kommittén uppmanar Iran att vidta nödvändiga metoder för att alla barn inom landet, oavsett kön, etnicitet, familjerättsliga förhållanden m.m. skall erhålla alla rättigheter som uppställs i konventionen. Kommittén tillägger även att staten skall prioritera social service och ändamål till de mest sårbara och utsatta barnen i samhället.

Kommittén är bekymrad över att principen om barnets bästa inte beaktas vid alla frågor som berör barn enligt artikel 3 i konventionen. Detta framgår väldigt tydligt av familjerätten, där en

frånskild moder har umgängesrätt med sina döttrar fram till sju års ålder och söner fram till två års ålder, civillagen artikel 1169 och 1170. Därefter övergår vårdnaden till fadern. Det är enligt kommittén godtyckligt att vårdnad- och umgängesfrågorna skall styras av barnets ålder. Barnets bästa kommer definitivt inte i främsta rummet om man vid dessa viktiga frågor inte tar hänsyn till andra viktiga omständigheter. Kommittén anser att det är viktigt att principen om barnets bästa återspeglas i lagstiftningen och uppmanar därför konventionsstaten till reformer.

Kommittén är djupt bekymrad över det faktum att principen om rätten till liv för personer under 18 år inte är reglerad och garanterad av lagen. Kommittén tar särskilt upp artikel 220 i lagen om islamiska straff, där det inte är brottsligt för en fader eller farfader att mörda sitt barn. Barnkommittén kräver av staten att de skall vidta alla nödvändiga åtgärder för att upphäva artikel 220.

Kommittén är även orolig över de höga antal dödsstraff som drabbar minderåriga (under 18 år). Detta strider mot barnkonventionens bestämmelser artiklar 6 och 37. Iran har upprepade gånger kritiserats och uppmanats att avskaffa dödsstraffet för personer under 18 år.

Kommittén är bekymrad över det faktum att barns åsikter är begränsade inom skolväsendet, domstolsprocesser och speciellt inom familjerätten. Kommittén misstänker att barns åsikter i tvistemål och brottmål endast blir presenterade indirekt genom fadern, farfadern eller annan förmyndare, vilket strider mot artikel 12 i konventionen. Civillagen artikel 1041 som innebär att ett äktenskap av en minderårig blir giltigt endast om fadern givit sitt samtycke, och inget avseende fästs vid barnets åsikter, strider också mot konventionens bestämmelse i artikel 12.

Kommittén uppmanar konventionsstaten att förbättra och utveckla, skolväsendet, domstolarna och berörda myndigheter så att större respekt och avseende fästs vid barns åsikter och yttranden enligt artikel 12. Därför föreslår kommittén att det skall anordnas utbildningar och seminarier i dessa frågor för lärare och offentligt anställda. Kommittén kräver också av konventionsstaten att vidta alla nödvändiga åtgärder för att minska antalet barnäktenskap. För att kunna uppnå det bästa resultatet måste staten anordna relevanta utbildningar, kurser och informationsblad för yrkesverksamma och allmänheten.

Kommittén framför också kritik över att religions och yttrandefrihet inte förekommer i landet och att den del av befolkningen som tillhör någon minoritetsreligion diskrimineras och särbehandlas. Konventionsstaten uppmanas att ändra sin lagstiftning så att diskriminering p.g.a. religion och yttrande inte förekommer.

Kommittén är allvarlig bekymrad över att personer som är under 18 år kan utsättas för kroppslig bestraffning som amputation, piska och stening enligt islamiska straff artikel 49. Dessa åtgärder är oförenliga med barnkonventionen. Kommittén rekommenderar staten att

upphäva dessa bestämmelser så att barn under 18 år inte utsätts för tortyr eller annan omänsklig behandling.

Kommittén tillägger att det även är oförenligt med konventionens bestämmelse att aga är tillåtet i lagstiftningen (se civillagen artikel 1179). Konventionsstaten bör vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att förbjuda psykiskt- och fysiskt våld och sexuellt utnyttjande av barn inom familjen och skolan. För att uppnå detta resultat måste allmänheten utbildas och informeras om våld mot barn och om de negativa konsekvenserna.

Kommittén framför att det finns otillräcklig information om sjukdomar relaterade till ungdomar och att det inte finns några förebyggande program och mottagningscenter för HIV/AIDS. Kommittén rekommenderar att det bör upprättas mottagningscenter som ungdomar lätt kan vända sig till med sina hälsoproblem. Inom hälso- och sjukvårdsfrågor bör det finnas legitimerade psykologer och vårdpersonal som är specialister på barn och ungdomar.

Barnkommittén är bekymrad över det faktum att det finns många gatubarn i landet, främst i huvudstaden Teheran och Isfahan. Kommittén uppmuntrar konventionsstaten att upprätta ett organ som skall försäkra och tilldela gatubarnen identitetshandlingar, mat, kläder och boende. Kommittén betonar också i sin rapport att mottagningscenter för fysiska- och sexuella övergrepp och annan relevant sjukvård måste vara tillgängliga för dessa barn. Staten måste också tillförsäkra att gatubarnen genomgår grundskolan och att de har möjlighet till utbildning som alla andra barn.

Kommittén är djupt bekymrad över det faktum att barn under 18 år blir ställda inför rätta på samma villkor som vuxna. Det finns ingen särskild processordning i landet för minderåriga och de kan i princip utsättas för samma påföljder och frihetskränkningar som vuxna. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten upprättar en processordning som står i överensstämmelse med barnkonventionen, i synnerlighet artiklarna 37, 39 och 40:

Att frihetsberövande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast tid. Varje frihetsberövat barn skall ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde och annan lämplig hjälp som rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken. Konventionsstaten skall vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp.

Kommittén anger i sin rapport att det är ett positivt framsteg att mer än 90 procent av barnen mellan 6-10 år har genomgått förskolan. Kommittén har också noterat att konventionsstaten är

det land i världen som har flest flyktingar (även flyktingbarn) och den klarar av situationen med begränsad internationell hjälp.

Slutligen uppmantras staten att i enlighet med artikel 44 punkten 6, göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten.

6.3 Egna kommentarer

Det har framförts i barnkommitténs rapport att den iranska barnrätten i många avseenden strider mot barnkonventionen och de grundläggande mänskliga rättigheterna. Redan genom att överblicka föregående avsnitt (barnrätt i Iran) kan man notera allvarliga brister i lagstiftningen. Begrepp som diskriminering, ojämlikhet, orättvisor, godtycklighet, tortyr och omänsklig behandling är vanligt förekommande inom den inhemska positiva rätten som även gäller för minderåriga.

Den iranska definitionen av barn och den reglerade myndighetsåldern är ett tydligt exempel på kontraster mellan barnkonventionen och iransk rätt. Flickor kan redan vid nio års ålder och pojkar vid femton års ålder bli myndiga. Den tidiga myndighetsåldern påverkar barnens juridiska rättigheter på många olika sätt. Enligt min bedömning väger de negativa konsekvenserna mycket tyngre än de positiva. En reglerad myndighetsålder vid nio respektive femton års ålder har inneburit att barn redan vid de åldrarna blivit straffmyndiga och kan bli ställda inför rätta på samma villkor som vuxna. De kan påföras samma straff som vuxna, det innebär i realiteten, livslånga fängelser, tortyr eller annan omänsklig behandling och t o m dödsstraff. Enligt Amnestys rapporter är Iran ett ut av de länder som avrättar flest ungdomar i världen. Under 2004 dömdes flera barn till dödsstraff och minst tre avrättningar verkställdes i landet. Det måste också påpekas att straffrätten i Iran är uppbyggd på helt andra principer jämfört med den i Sverige. I Iran kan man dömas till hårda kroppsstraff p.g.a. sexuell ställning, sexuellrelation utanför äktenskap, otrohet och alkoholkonsumtion. Minderåriga kan alltså utsättas för hårda och grymma straff, inte bara vid de traditionella brotten som mord, misshandel och stöld utom även vid handlingar inom den privata sfären. Enligt den rådande lagstiftningen kan alltså en 15årig flicka som haft en utomäktenskaplig sexuell förbindelse dömas till stening och en jämnårig homosexuell pojke som haft en relation med samma kön dömas till döden. Genom åren har vi sett att dessa lagbestämmelser med omänskliga påföljder faktiskt tillämpas i praktiken. Bara för några månader sedan, den 19 juli 2005, avrättades offentligt två tonåriga pojkar i staden Mashad för att de haft sexuell relation med varandra (Dagens nyheter, RFSL vill stoppa Iran-avvisningar, 22/6 2005) och enligt den inhemska tidningen, Etamad från 19/11 2005, sitter många minderåriga inlåsta i fängelse p.g.a. att de haft

utomäktenskapliga förbindelser. I många fångelser sitter dessutom unga frihetsberövade personer tillsammans vuxna, vilket strider mot Barnkonventionen artikel 37. I den iranska strafflagen kan man tydligt utläsa att även barn som inte är straffmyndiga kan utsättas för hårda kroppsstraff vid brott som homosexualitet och falsk tillvitelse för äktenskapsbrott se avsnitt 5.5.2. Dessa bestämmelser strider mot Barnkonventionens artiklar 3, 14, 16 och 37. Flickor anses vid 9 års ålder vara mogna för att bli straffmyndiga men visserligen inte tillräckligt mogna för att välja blivande partner och make. Enligt civillagen artikel 1043 måste en kvinna som är oskuld ha sin fars eller farfars tillstånd för att ingå äktenskap. För det fallet fadern eller farfadern utan godtagbara skäl vägrar att ge sitt samtycke upphör i princip kravet på samtycke. Istället kan domstol efter ansökan av kvinnan auktorisera äktenskapet. Denna bestämmelse strider mot Barnkonventionens artikel 12 om barns rätt att komma till tals och har även uppmärksammats av FN:s barnkommitté. Grunden till artikel 1043 ligger, liksom många andra familjerättsliga bestämmelser, i Koranen och dess syn på kvinnan och äktenskapet. Äktenskap är väldigt viktig i muslimska rättssamhällen och många muslimska rättstolkare förespråkar tidiga äktenskap. Anledningen till detta är Koranens inställning till sexualitet. Sexualiteten måste till varje pris kontrolleras och hållas inom äktenskapet. Eftersom kvinnor enligt det muslimska ulema är svagare och mer lättleda än män är risken större att de skall ge efter för sina drifter. Därför måste de kontrolleras av sina män. Påtvingade äktenskap är fortfarande ganska vanliga i landet främst bland analfabeter och i småstäder. I den iranska lagstiftningen existerar fortfarande begrepp som utomäktenskapliga barn. Även detta begrepp härstammar från islam och dess syn på äktenskap. I islam är utomäktenskapliga förbindelser ett brott mot gud och islams värderingar. Utomäktenskapliga barn är väldigt utsatta i samhället och erhåller inte samma juridiska rättigheter som barn födda inom äktenskap se avsnitt 5.6.4. Detta strider mot diskrimineringsförbudet i Barnkonventionen artikel 2. Denna diskriminering och stränga lagreglering leder ofta till att mödrar antingen dödar eller lämnar sina nyfödda barn ute på gatan. Även reglerna om adoption är påverkade av islam, bl.a. principen om blodsband mellan föräldrar och barn och äktenskapets betydelse. Adoptivbarn jämställs inte med biologiska barn och kan inte arva sina adoptivföräldrar, vilket även det strider mot artikel 2 i barnkonventionen.

Bestämmelserna om vårdnadsfrågor och umgängesrätt som behandlades i avsnitt 5.3 är som även barnkommittén har påpekat ytterst godtyckligt. Vid skilsmässa erhåller fadern direkt vårdnaden. Modern har endast umgängesrätt med sina barn och denna rättighet upphör då sönerna blivit två år och döttrarna sju år gamla. Enligt min bedömning borde gemensam vårdnad vara huvudregeln. I ett normativt perspektiv är det till barnets bästa att ta ha två föräldrar. Naturligtvis måste det även finnas undantag till denna regel vid t.ex. situationer där

det faktiskt är bättre för barnet med ensam vårdnad. Vid vårdnadsfrågor i Iran tar dock domstolen ingen hänsyn till föräldrarnas lämplighet, stabilitet, boendemiljö och barnets vilja, eftersom frågan om vårdnad redan är reglerad genom lag och tillfaller fadern.

7 Slutord

Jag började skriva denna uppsats i syfte att redogöra för barnrätten i Iran och göra en jämförelse med Barnkonventionens bestämmelser.

Innan min vistelse i Iran var jag både nervös och orolig över vad som väntade mig där nere. Min ambition var att komma i kontakt med berörda forskare, institutioner och även lokalbefolkningen. Jag var däremot inte lika säker på hur jag skulle handskas med dessa människor och hur jag på bästa sätt skulle utföra mitt uppdrag. Min förväntning var att jag skulle möta en ”tyst nation” påverkad av den diktaturiska regimen som varken vågade uttrycka sina åsikter och viljor. Redan första dagen på Teherans universitet, under ett besök med en professor och hans kollega, uppfattade jag att min bild av allmänheten i Iran varit felaktig. Redan efter några ställda frågor började de kritisera den rådande lagstiftningen och konstitutionen i stora drag. Samma uppfattning fick jag vid besöket på Högsta domstolen. Jag blev ytterst förvånad när en av domarna kom fram och skakade hand med mig framför andra arbetskollegor.¹¹³ Jag blev även förvånad när jag under ett samtal med en annan domare upprepar gånger fick höra kritik av islam och dess syn på utomäktenskapliga barn, adoption, tillfälliga äktenskap och myndighetsåldern. Det som jag blev mest förvånad över och som jag aldrig trodde skulle få höra en iransk domstol, var hans uttalande om att det inte finns någon rättvisa i islam. Även lokalbefolkningen verkade vara frustrerad över systemet och laglösheten. De flesta är missnöjda på sitt sätt och oron är enligt min personliga uppfattning stor i landet. Det som jag finner mycket anmärkningsvärt är hur den rådande regimen, trots allt motstånd, fortfarande kan ha makt i riket. Det är en fråga som inte kan behandlas i denna uppsats men så länge den missnöjde professorn, domaren och andra högt statliga tjänstemän utövar sina yrken och tillämpar den rådande lagstiftningen kommer det ta väldigt lång tid innan stora reformer kan inträffa.

Den iranska barnrätten strider i många avseende mot Barnkonventionen och de grundläggande naturrättsliga principerna som t.ex. förbudet mot tortyr eller annan omänsklig behandling, förbudet att beröva annan livet och förbudet mot dödsstraff. I den iranska lagstiftningen har det uttryckligen nedskrivits att det inte är en brottslig handling för en fader att mörda sin dotter eller son. En sådan diskriminerade och förtryckande lagstiftning är inte särskilt lätt att hitta i något annat rättsystem. I den iranska lagstiftningen kan flickor redan vid nio års ålder och pojkar vid femton års ålder bli straffmyndiga och utsättas för långa fängelsestraff och även kroppsstraff. Jag anser att den reglerade bestämmelsen är inhuman och skadligt. En nioårig

¹¹³ I iransk rätt är det förbjudet för en främmande man och kvinna att skaka hand med varandra.

flicka är säkerligen inte ens mogen för att ta ansvar och förstå konsekvenserna av sina handlingar. Ett barn som begår grova brott kan vara påverkat av andra yttre omständigheter som föräldrar, omgivningen och samhället i övrigt. För att hjälpa och skydda barnet borde bättre metoder användas i landet som t.ex. psykologhjälp och vårdhem. Situationen kan likställas med att här i Sverige påföra en allvarligt psykiskt sjuk person som begått brott fängelse istället för vård. På längre sikt skulle det säkerligen resultera i att flera återföll i brott om adekvat vård inte gavs.

Att påföra en ung flicka eller pojke fängelsestraff eller kroppsstraff innebär naturligtvis negativa konsekvenser för barnens framtid. Även de reglerade bestämmelserna om barn födda utom äktenskap och adoption har en negativ inverkan på människors privatliv. Dessa bestämmelser har medfört att äktenskap blivit otroligt viktig i samhället även för dem som inte är muslimer och religiös trogna. De största konsekvenserna drabbar dock barnen som blir diskriminerade och får sina juridiska rättigheter kränkta. I de flesta demokratiska rättsystem straffas endast gärningsmannen men i Iran har man valt att vid brottet, utom äktenskapliga förbindelser, även straffa det oskyldiga barnet.

Trots statens kontroll finns det i landet organisationer som kämpar för mänskliga rättigheter. Jag besökte själv "The Society for protecting the Rights of the child" som är en självständig icke statlig organisation bildad 1994. Organisationens huvudsyfte är att offentliggöra och främja barnkonventionens bestämmelse i samhället för att på så sätt kunna förbättra barnens levnadsstandard, fysiska- och psykiska hälsotillstånd. Organisationen består främst av frivilliga medlemmar. De anordnar olika former av aktiviteter som alla är utan påverkan av staten och politiska organen. Aktiviteterna består av utbildning och information till allmänheten om barns rättigheter, rådgivning och samtal för familjer, och praktiska resurser som t.ex. barnhem, medicin, mat och kläder för hemlösa och utsatta barn. Organisationen deltar också aktivt vid plötsliga naturkatastrofer. Innan min vistelse var den här organisationen helt okänd för mig. Jag anser att det är mycket positivt att det finns aktiva organisationer som kämpar för barns rättigheter. Detta är väldigt viktigt för att kunna skapa reformer och för att framhäva barnet som en självständig individ med individuella behov och rättigheter.

Sammanfattningsvis kan jag säga att barn i Iran blir diskriminerade, orättvist och respektlöst behandlade samt utsatta för tortyr och annan omänsklig behandling. Detta inträffar inte för att människorna inte är medvetna om lagstiftningen utan grundproblemet är helt enkelt att lagstiftningen tillåter dessa inhumana handlingar. Den rådande lagstiftningen som bygger på Koranen tillåter diskriminering, fängelsestraff, tortyr, dödsstraff, godtycklighet och orättvisor. För att barns juridiska rättigheter och inflytande skall utökas i landet måste först och främst

konstitutionen ändras. En konstitution som bygger på islam och gamla traditioner är inte bra för den framtida utvecklingen. Religion och stat måste förbli två separata system för att barn i Iran någonsin skall få rättigheter och demokrati.

8 Referenser

Litteratur

Andra rapporten om barnrättigheter i Iran, Utgiven av Kvinnogruppen i Khorasan.

Ahmadi Fereshteh & Ahmadi Nader, Iranian Islam and the concept of the individual, uppsala universitet, 1995.

Baktiari Bahman, Parliamentary politics in revolutionary Iran, University Press of Florida, 1996.

Baligh Susan, Zahra Davar, Mosaffa Nasrin, Susan Pasgar & Daydokht Sadeghi Haghighi, Convention on the rights of the child and its application in Iran's code, United Nations & Faculty of Law and Political science, 2004.

Bring Ove & Mahmoudi Said, Sverige och Folkkrätten, 2 up, Norstedts Juridik, Stockholm, 2001.

Bring Ove, FN - stadgan och världspolitiken, 4 up, Norstedts juridik, Stockholm 2002.

Children's rights – turning principles into practice, Save the children, Sweden, 2000.

Darijani Mitra, Examensarbete om barnmisshandel, Teherans universitet, 2000.

Ebadi Shirin, The rights of the child – A study on legal aspects of children's rights in Iran, Niroochap, Iran, 1994.

Ebad Shirin, The rights of the child – A comparative study of the convention on the child and the legislation of the Islamic republic of Iran, Vijeh Negar, Iran 2000.

Hjärpe Jan & Persson Sune, Den islamiska republiken Iran. Ur: Utländska politiska system, SNS förlag, up 11, 2004.

Hjärpe Jan, Sharia – Gudomlig lag i en värld i förändring, Norstedts förlag, 2005 Stockholm.

Kallin Arne, Mänskliga rättigheter – Konventionen om barnets rättigheter, Edita Norstedts, Stockholm, 2003.

Katouzian Homa, State and society in Iran, I.B. Tauris, London & New York, 2000.

Madani Said, Barnmisshandel i Iran, Nasre Akhnon, 2003.

Mahmoudi Said & Ali Chahandeh, Om brott och straff i Iran, s 347-372, Svensk juristtidning, 2001.

Mohtamedi Amjad, Examensarbete om barn födda utomäktenskap, Teherans universitet, 2004.

Nyhetsbrev, The Society for protecting the Rights of the child, 2005.

Schiratzki Johanna, Barnrättens grunder, studentlitteratur, Lund, 2002.

Schiratzki Johanna, Muslimska familjerätt – i svenskt perspektiv, 2 up, Norstedts juridik, Stockholm, 2001.

Zamiri Äli Mohammad, Mänskliga rättigheter inom barnrättens område, Iran 1992.

Zetterstéen, Koranen, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1979.

Zubaida sami, Law and power in the islamic world, I.B. TAURIS, 2003.

Offentlig tryck

SOU 1997:116

Lagtexter m.m.

FN:s barnkonvention från 1989

Concluding observations of the Committee on the Rights of the child: Iran (Islamic Republic of Iran). 28/06/200. CRC/C/15/Add:123.

Iranska grundlagen

Lagen om islamiska straff

The civil code of Iran, i översättning av Taleghany, M.A.R., Fred B. Rothman, 1995

The civil code of Iran, i översättning av S.H. Amin, 1988

Elektronisk material

<http://www.amnesty.se>

<http://www.bbcpersian.com>

<http://www.etemaad.com>

<http://www.iranjudiciary.org>

<http://www.rb.se>

<http://www.unicef.se>

<http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf>